

ЛІТАРАТУРА МАСТАЦТВА

3 ВЕРАСНЯ 1993г.

№ 35 (3705)

Кошт 10 руб.

ЦІ ЗАБ'ЁМ СВАЮ ДУШУ?

*Думкі чытача пра наша
нацыянальнае адраджэнне*

СТАРОНКІ 3—4

«ГУБЛЯЦЬ ВЕРУ НАМ НЕ ТРЭБА...»

*Ніл ГІЛЕВІЧ адказвае на пытанні
Алеся МАРЦІНОВІЧА*

СТАРОНКІ 5, 12

«СТАНОВІМСЯ ТЫМІ, КІМ ЯШЧЭ НЕ БЫЛІ»

*Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ: «Перад
вамi не літаратурнаўчычае
даследаванне, а ўсяго толькі —
будзем лічыць так —
літаратурнаўчычае гульня»*

СТАРОНКІ 6—7

ТЭРАКТ

*Сатырычная апавесць часоў
застою Юры СТАНКЕВІЧА*

СТАРОНКІ 8—9, 14—15

КУДЫ ПЛЫВЕ БЕЛЫ ПАРАХОД?

*Нататкі Надзеі БУНЦЭВІЧ з
фестывалю «Славянскі базар —
93»*

СТАРОНКІ 10—11

ДВА ЮБІЛЕІ БЕЛАРУСКАГА ДЫЗАЙНУ

*Якаў ЛЕНСУ: «Першыя парасткі
дызайну ў савецкай Беларусі
выкарчавалі, калі яны толькі паспелі
ўзысці. Але ідзі, якія распрацавалі
ўновісайцы, не былі забытыя, іх
увабралі наступныя пакаленні
дызайнераў як на Беларусі, так і ў
іншых рэспубліках былога Саюза.
Больш таго, гэтыя ідзі перасеклі
межы СССР і зрабіліся здабыткам
культуры ўсяго цывілізаванага
чалавецтва»*

СТАРОНКА 16

*Упаў, як зорка, і ляжыць,
Безабаронны, адзінокі, —*

*Каб пацішэлі нашы крокі
На тым шляху, што ўдаль бяжыць...*

Фота Аляксея МАЦЮША

2
Кола дзеён

На мінулым тыдні бацькам, дзядулям і бабулям было не да палітыкі: увесь час занялі зборы дзяцей і ўнукаў у школу. Многія ў чэргах, пэўна, не раз прыгадалі забытыя з савецкіх часоў словы «дэфіцыт» і «блат». Сшыткаў перад пачаткам вучэбнага года не было тады, не хапае і зараз. Дзесяць гадоў назад вінаватых не шукалі, моўчкі стаялі ў чэргах, атрымліваючы «па пяць сшыткаў на рукі». Сёння вінаватых шукаць не трэба: «савецкі чалавек» адразу скажа — гэта незалежнасць, суверэнітэт, дэмакраты, нацыяналісты... Якая кароткая, аказваецца, у людзей памяць. І зараз карыстаюцца гэтым неакамуністам, спяваючы пра каўбасна-застойны рай, якога не было. Былі такія ж пустыя паліцы ў крамах і суцэльны «дэфіцыт». Памятаеце?..

НАВІНА ТЫДНЯ

31 жніўня міністр абароны Беларусі Павел Казлоўскі і выконваючы абавязкі пасла ЗША ў Беларусі Д. Крол урачыста адкрылі ў Нацыянальным агенстве па кантролю і інспекцыях лінію пастаяннай сувязі паміж Мінскам і Вашынгтонам. Першы адказ на факсімільнае паведамленне з Мінска быў атрыманы з Вашынгтона праз чатыры хвіліны.

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Расіі Барыс Ельцын прыняў рашэнне аб адхіленні ад сваіх пасадаў віцэ-прэзідэнта А. Руцкога і віцэ-прэм'ера У. Шумейку за ўзаемныя абвінавачванні ў карупцыі, якія наносзяць шкоду органам улады. Але — адхіленне з'яўляецца часовым і будзе залежаць ад канчатковых вынікаў расследавання.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

«Уратаваць кожную нацыю здолеюць толькі яе ўласныя намаганні, уласная нацыянальная палітыка, эканоміка па ўласных сродках-магчымасцях. Цяжка? Так, інакш і не магло быць: пераход ад аднаго сацыяльна-палітычнага ладу да зусім іншага, мабыць, бесканфліктна не адбываецца. Хаця, канешне, шмат што зроблена няўмела, многа не зроблена зусім, іншае зрабіць не далі абставіны ці чужыя варожыя сілы. Але суверэнітэт дае надзею — калі не нам, дык хоць нашым дзецям»

ІЗ артыкула народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава «Каб захаваць уладу, яны здольныя аб'яднацца хоць з самім д'яблом», «Народная газета» за 1 верасня/

КРЫЎДА ТЫДНЯ

Украіна і Расія, аказваецца, доўгі час вялі перамовы аб будаўніцтве транзітнага газаводу праз тэрыторыю Украіны ў Заходнюю Еўропу. Перамовы падышлі да канца, калі ўкраінскі бок даведаўся, што газавод пройдзе па польскай зямлі. Расія з Польшчай тут жа падпісалі пагадненне. Крыўду ўкраінскага ўрада, якую выказаў на пасяджэнні парламента прэм'ер-міністр, можна зразумець: за транзіт расійскага газу Украіна магла б мець прыблізна тыя ж выгоды, што і Польшча. Што будзе мець Беларусь, калі газавод пройдзе праз яе? Зрэшты, шлях, якім будзе ісці расійскі газ, пакуль захоўваецца ў таямніцы. Прынамсі, на Беларусі пра яго нічога не пішуць і не гавораць. І лёгка зразумець чаму. Мае рацыю В. Быкаў: каб захаваць уладу, нацур ад можа прадаць нас хоць д'яблу. І за бясцэнак.

СХОДКА ТЫДНЯ

27 жніўня ў Мінску сабраліся лідэры РКП, КПУ і ПКБ, каб, ні больш-ні менш, абмеркаваць шляхі ліквідацыі СНД і аднаўленні СССР. Дэлегацыя камуністы трох краін ужо атрымалі адпаведныя ўказанні аб дэмансцяві на бліжэйшых сесіях белаўскага пагаднення. Наступныя крокі — заключэнне спачатку эканамічнага, а потым абарончага і палітычнага саюзаў. Імпэрыю не адрадіць без адзінай партыі, вырашылі неакамуністы, і, мажліва, у хуткім часе, РКП, КПУ і ПКБ аб'яднаюцца ў СКП /Саюз камуністычных партый/. Кампартыі новыя, стыль — стары: тое ж «планов гromaдзё», якое ніяк не стасуецца з рэальнымі ўмовамі і магчымасцямі.

ЗЛАЧЫНСТВА ТЫДНЯ

На галоўным аптэчным складзе Брэсцкай вобласці некалькі месяцаў ляжаць імпортныя лекі больш чым ста назваў на суму ў мільярд рублёў. Ляжаць таму, што дагэтуль не вызначаны іх кошт. Сардэчныя, анкалагічныя, нырачныя і інш. сродкі, так патрэбныя хворым, патроху псуецца, губляюць тэрмін ужывання, у чаканні пакуль чыноўнікі прымуць нейкае рашэнне. Для колькіх хворых гэтыя лекі маглі б стаць выратавальнымі?

ПАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Апошні расійскі салдат пакінуў Летува. Могуць, як бачыце, і расійцы дзейнічаць аператыўна, асабліва, калі размова зайшла пра вылату мільярдных стратаў, нанесеных суседняй краіне за час, які Савецкая Армія абараняла яе ад захопу капіталістамі.

КАНФУЗ ТЫДНЯ

75—80 працэнтаў беларускіх школьнікаў пойдуць сёння ў першыя класы з роднай мовай навучання — паведамлілі напярэдадні навучальнага года рэспубліканскія газеты. Паддаліся на гэтую «вудачку» і мы. А «белоросійцы» нават пачалі кампанію супраць дыскрымінацыі «русскаяязычнага населяння» і «насільнай беларусізацыі»... І вось пайшлі нашыя дзеткі ў школу. І што? 99 працэнтаў настаўнікаў у беларускамоўных школах гавораць па-расейску, родная мова выкладаецца і гучыць толькі на ўроках роднай мовы пару разоў на тыдзень, усё астатняе — гэтак жа, як і было летась... І сапраўды — дыскрымінацыя.

3 нагоды

КАЛІ МІНІСТР
ГАВОРЫЦЬ ПРАЎДУ...

Падзеі на афгана-таджыкскай мяжы — кепская рэклама для «сістэмы каллектыўнай безбеспаснасці». Што б ні казалі прыхільнікі далучэння Беларусі да ваеннага саюзу, як бы ні даводзілі, што гэта адпавядае нацыянальным інтарэсам нашай краіны — малаверагодна, каб беларусаў прывабіла ідэя абараняць гэтыя інтарэсы за тысячы кіламетраў ад роднай хаты. Можна не сумнявацца, на рэфэрэндуме па пытанню «далучацца — не далучацца» большасць грамадзян Беларусі прагаласуе за нейтралітэт.

Сёння «калектыўная безбеспаснасць» складаецца з Расіі і краін, урады якіх хацелі б скарыстаць расійскія ўзброеныя сілы супраць унутранай апазіцыі і знешняй пагрозы, а потым, калі створаць уласныя арміі, указаць Расіі на дзверы. Расія, у сваю чаргу, хацела б як мага далей захаваць праз «калектыўную безбеспаснасць» сваю палітычную і вайсковую прысутнасць на колішніх «ўскараінах» імперыі ды яшчэ перакласці на плечы «ўскараінаў» уласныя, у прыватнасці — вайсковыя, праблемы. Невыпадкова расійскія генералы так часта паўтараюць, што таджыкска-афганская мяжа — гэта яшчэ і дзяржаўная /?/ мяжа СНД, і таму абарона яе павінна быць агульным клопамам.

Праўда, апошнім часам праз намаганні маскоўскай дыпламатыі

канцэпцыя «калектыўнай безбеспаснасці» набывае новы выгляд. Пра гэта апаўдэду ў мінулы пятніцу ў інтэрв'ю Беларускаму тэлебачанню міністр абароны Беларусі /генерал П. Казлоўскі/ якраз вярнуўся з Масквы, дзе сустракаўся са сваімі калегамі з іншых краін СНД. Калі міністр гаворыць праўду, дык, далучыўшыся да «калектыўнай безбеспаснасці», Беларусь не будзе пасылаць свае войскі ў Сярэдняю Азію ці Закаўказзе. Адпаведна і Сярэдняю Азію з Закаўказзем не стануць дапамагаць Беларусі сваімі вайсковымі кантынентамі ў выпадку, калі наша краіна стане ахвярай агрэсіі. Удзел у вырашэнні канфліктных сітуацый будучы браць толькі тыя суседзі, якія ў гэтым зацікаўлены непасрэдна. Скажам, Таджыкістану дапамагае Расія і сумежныя краіны Садружнасці, урады якіх не хацелі б, каб вайна перахінулася і на іхнюю тэрыторыю. Рэалізаваная на практыцы гэта канцэпцыя азначала б, што «калектыўная безбеспаснасць» трансфармуецца ў сістэму рэгіянальных ваенных блокаў, у кожным з якіх дамінуючае становішча захоўваецца за Расіяй. Бо Расія, як вялікая дзяржава, мае свае інтарэсы на ўсёй прасторы былога СССР, і яе ваенны патэнцыял большы, чым ва ўсіх краінах Садружнасці разам. Калі ж гэта ідэя будзе рэалізавана,

наступны крок — аб'яднанне рэгіянальных ваенных блокаў пад згідай Расіі, і далей — зноў «об'ядненныя вооруженныя сілы» на чале з расійскім маршалам.

Прэм'ер Кебіч калісьці паабяцаў нам, што ніводны беларускі салдат не будзе служыць за межамі Беларусі. Але Кебіч шмат чаго абяцае — і тое, што мову беларускую вывучыць, і тое, што чарнобыльцаў у «чыстыя» раёны пераселіць, і тое, што бензін будзе, і цэны не будуць расці і яшчэ шмат чаго. Ці трымае прэм'ер слова, запытайце ў людзей...

Безумоўна, на чарговай сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі зноў паўстане пытанне аб «калектыўнай безбеспаснасці», і галоўным аргументам бальшавіцкай большасці ў ВС за далучэнне да ваеннага блока будзе гэта самая новая канцэпцыя. Але з савецкай гісторыі вядома: бальшавікі думаюць адно, гавораць другое, робяць трэцяе, і заўжды на сваю карысць. Пытанне аб далучэнні да вайсковых саюзаў, аб пераглядзе нейтральнага статусу краіны павінен вырашаць не Вярхоўны Савет, чья легітымнасць падаецца досыць спрэчнай, а народ Беларусі на рэфэрэндуме.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Семінары

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛАД —
РЭСПУБЛІКАНСКІ

У мінулы суботу, 28 жніўня, праходзіў чарговы семінар Сойма БНФ па пытаннях геапалітычнага становішча Беларусі ў мінулым і сёння. Гэтым разам гаворка ішла аб Беларусі /Літва/ у складзе Рэчы Паспалітай. Як і мінулым разам, з асноўнымі дакладамі выступілі А. Грыцкевіч, Г. Сагановіч, Ю. Хадзька. Дакладчыкі адзначылі, што ў XVII стагоддзі Літва /Беларусь/ у значнай ступені ператвараецца з суб'екта ў аб'ект палітычных маніпуляцый. Палітычную сістэму Вялікага княства Літоўскага ўмоўна можна лічыць рэспубліканскай, як дарэчы, і сістэму Рэчы Паспалітай увогуле. Але для экстрэмальных сітуацый гэта сістэма не падыходзіць. Між тым, XVI—XVIII стагоддзі былі для нашай дзяржавы суцэльным экстрэмам.

У гэты час усе суседзі Літвы /Беларусі/ нарошчваюць колькасць сваіх узброеных сіл, а наша войска паступова змяншаецца. Найбольшае войска Вялікае княства

Літоўскае мела ў 1576 годзе — 50000 чалавек. А ў XVII стагоддзі — усяго 6—7 тысяч.

Колькаснай перавагай ворагаў Беларусі /Літва/ супрацьстаяла прафесіяналізм і мужнасць ваяроў, талент палкаводцаў. У гістарычных хроніках занатавана, што калі гетман Ян Караль Хадкевіч перад бітвай пад Кірхгольцам /цяпер — Саласпілс/ запытаў падначаленых, ці варта пачынаць бой, маючы чатыры тысячы супраць чатырнаццаці, ён пачуў у адказ: «Атакуй! Паб'ём, тады ўсіх палічым». І сапраўды, варажае войска было разбіта ўшчэнт, Хадкевіч жа страціў толькі сто чалавек. «Нават калі б на нас абрушыліся нябёсы, мы б вытрымалі іх на сваіх дзідах», — казалі беларускія гусары.

... Абсалютна не вывучаны сёння беларускі партызанскі рух часоў вайны з Масквою. Рух гэты быў у асноўным сялянскі. Беларускія сяляне стваралі атрады самааховы, нішчылі гарнізоны і абызы акупан-

таў. І ўсё ж наша дзяржава не вытрымала супрацьстаяння з агрэсіўнымі суседзямі, і пасля трох падзеяў Рэч Паспалітая знікла з палітычнай карты Еўропы. Дык, можа, сапраўды «дэмакраты давялі»? Супраць гэтага тэзіса рашуча выступіў З. Пазняк. Так, дзяржава панесла паразу, але дух незалежнасці закладзены ў дзяржаўным ладзе Вялікага княства і Рэчы Паспалітай захаваўся ў крыві беларусаў-літвінаў і пад расейскай акупацыяй. Пра гэта яскрава сведчыць гісторыя барацьбы за аднаўленне дзяржаўнасці. Барацьбы, якая яшчэ не скончана, але ўжо сёння вынікам яе стаўся распад Савецкай /Расійскай/ імперыі. Гэтую думку многія ўспрынялі як слушную.

Наступны семінар будзе прысвечаны Беларусі пад расейскай акупацыяй, барацьбе нацыі за аднаўленне дзяржаўнай незалежнасці.

П.В.

3 пошты тыдня

БЕЛАРУСЬ —
ЧАСТКА ЛІТВЫ

Гартаю «ЛіМ» за 20 жніўня. На першай старонцы словы: «Калі спяваюць «Ліцьвіны», нібыта чуеш жывыя галасы старажытнай Літвы-Беларусі». Другая старонка — допіс «Беларусь, геапалітыка»: «Ад утварэння Вялікага княства Літоўскага: «...Беларусь /Літва/ пачынае моцна ўплываць на агульнаеўрапейскія і еўразійскія працэсы» і г.д. Некалькі разоў паўтор — Літва і Беларусь, як адно і тое ж.

Старонка 15. У.Скрабатун піша: «Лічу, што нам, беларусам... неабходна ехаць у Гаагу ў міжнародны арбітраж і аспрэчваць сваё выключнае гістарычнае права на назву Літва...» У адным нумары газеты наш сапраўдны назоў — Літва /ліцьвіны/. Што можна прывесці ў якасці аргументаў? Літвой называлі нас усе суседзі, апроч, хіба, латышоў, якія звалі нас крэво /крывічы/. Усе

астатнія бачылі нас як Літву і літвінаў. Украінцы казалі на людзей з-пад Ноўгарад-Северскага і Чарнігава — литвыны. Украінамоўныя палешуцы звалі люд на поўначы /Слуцк, Слонім/ таксама литвыны, краіну — адпаведна. Жамойты называлі Каліноўскага «кара-лём Литвы». Расейскія нашых сялян «величали» «літоўскімі людзмі», а мову «літоўскай». У творах Пушкіна, Лермантава /паэма «Литванка»/,

Кола дзеён

АБ ЗАХАВАННІ ГРАМАДСКАГА АДЗІНСТВА

СУПОЛЬНАЯ ЗАЯВА

Эканамічны і палітычны крызіс, у якім апынулася Беларусь, відавочны: спыняюцца прадпрыемствы, вымушана не працоўць людзі. Кіраўніцтва краіны, выбрае і прызначае ў часы СССР і панавання КПСС, аказалася няздольным праводзіць эканамічныя рэформы і кіраваць новаю незалежнаю дзяржавай. Стары здыскрэдытаваны рэжым стаў на шлях адмаўлення ад нейтралітэту, ад прагрэсіўных рэформаў, ад незалежнасці Беларусі, на шлях супрацоўніцтва з рэакцыйнымі, камуністычнымі, імперскімі коламі Расеі. Гэтыя колы зацікаўлены ў тым, каб захаваць у Беларусі расейскія войскі, паласу супрацьпаветранай і супрацьракетнай абароны Масквы, базы стратэгічных і тактычных ракет — фактычна пакінуць Беларусь у стане краіны-заложніцы.

Сутнасць змовы — у тым, каб, штучна стварыўшы эканамічныя цяжкасці, прымусіць Беларусь уступіць у сістэму калектыўнай бяспекі і ў вайсковы саюз з Расеяй, ліквідаваць нашу дзяржаўную незалежнасць. Выкарыстоўваецца паліўна-энергетычны шантаж і ствараецца штучны дэфіцыт нафты; адбываецца грубы націск на беларускую фінансава-кредытную сістэму; арганізуюцца розныя палітычныя акцыі.

У Беларусі ніколі не было міжнацыянальнай варажнёчы, і шчасце наша — у тым, што яе няма і цяпер, у няпростыя крызісныя часы. Але пракамуністычныя, праімперскія сілы не траціць надзеі справакаваць у Беларусі сутычкі на нацыянальна-моўнай глебе, унесці ў краіну нестабільнасць і стварыць такім чынам падставы для замацавання

таталітарнага імперскага рэжыму.

Раздзімаецца надуманая праблема дзяржаўнага двухмоўя. Чарговаю спробаю распаліць напружанасць стала задума правядзення «кангрэсу народаў Беларусі», з якою выступілі арганізацыі камуністычнага ды імперскага кірунку, аб'яднаныя ў «Народное движение Белоруссии». Сама назва меркаванага мерапрыемства выклікала абурэнне сваёю правакацыйнасцю. Бо народ Беларусі — адзін, ён не дзеліцца па этнічна-моўных прыкметах; народ Беларусі — гэта ўсе мы разам: і беларусы, і прадстаўнікі нацыянальных меншасцяў. Нездарма, атрымаўшы адмову з боку арганізацый нацыянальных меншасцяў, ініцыятары мерапрыемства вымушаны былі ўнесці змену ў яго назву /кангрэс не «народаў», а «народа Беларусі»/.

Адсутнасць паўнамоцнага прадстаўніцтва ператварае гэтую акцыю ў палітычны фарс. Арганізатары «кангрэсу» нікога, акрамя саміх сябе, не прадстаўляюць, аднак збіраюцца

прыняць на ім патрабаванне аб скасаванні незалежнасці нашае краіны праз канфедэрацыю з Расеяй. Але ж сапраўдную думку народа аб будучыні нашай краіны ўжо выказаў прадстаўнічы З'езд беларусаў свету, што нядаўна адбыўся ў Менску.

Уступіўшы ў канфедэрацыю з Расеяй, Беларусь непазбежна будзе зацягнута ў бясконцыя і крываваыя войны. Але новыя Афганістаны непатрэбныя ніводнаму жыхару Беларусі.

Мы пярэчым спробам знішчыць незалежнасць нашай краіны і перакрэсліць надзею на лепшае ў нашага народа. Мы патрабуем спыніць правакацыйныя намаганні перасварыць людзей Беларусі.

Мы выступаем за незалежную Беларусь, якая мае добрыя дачыненні з усімі суседнімі краінамі і супрацоўнічае з імі на двухбаковай аснове. Мы выступаем за Беларусь, дзе будуць гарантаваныя правы чалавека кожнай нацыянальнасці.

Ад Беларускага народнага фронту «Адраджэнне» — Зянон ПАЗНЯК
Ад Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады — Алег ТРУСАЎ
Ад Згуртавання беларускіх татар «Аль-Кітаб» — Барыс ШАБАНОВІЧ
Ад Саюза палякаў Беларусі — Тадэвуш ГАВІН
Ад свабоднага прафсаюза Беларусі — Генадзь БЫКАЎ
Ад Асацыяцыі ўкраінцаў Беларусі «Ватра» — Багдан МІХАЙЛЮК
Ад Беларускай сялянскай партыі — Іван НІКІТЧАНКА
Ад Партыі народнай згоды — Іван СТАДУБ
Ад Аб'яднання беларускіх яўрэйскіх арганізацый і суполак — Леанід ЛЕВІН
Ад Таварыства немцаў Беларусі «Адраджэнне» /Беларускага цэнтра нямецкай культуры / — Аляксандр МАЙСНЭР
Ад Беларуска-Літоўскага Задзіночання — Ян ВОЙНІЧ
Ад Жаночага хрысціянска-дэмакратычнага руху Беларусі — Людміла ПЕЦІНА
Ад Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» — Ганна СУРМАЧ
Ад Аб'яднанай дэмакратычнай партыі Беларусі — Станіслаў ГУСАК
Ад Нацыянальна-дэмакратычнай партыі Беларусі — Аляксандр АПРЫШКА

УГОДКІ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

Падобна, што адзначаць угодкі Ларысы Геніюш у Зэльве, ператвараючы іх у маленькую падзею, робіцца традыцыяй. Перадусім расстараўся тэатр «Зніч» — беларускі пазычны тэатр аднаго актёра, а менавіта — Галіна Дзягілева, што летась прадставіла публіцы Мінска свой спектакль «Белы сон» паводле «Сповідзі» знакамітае пэзкі, а потым наладзіла цэлыя гастролі на зямлі, дзе Ларыса Антонаўна выпраўлялася ў свой апошні шлях. Сёлета, 22 жніўня, у зэльвянскіх падзеях чынны ўдзел бралі і прадстаўнікі жаночага хрысціянска-дэмакратычнага руху Беларусі на чале са сваім старшынёй Людмілай Пецінай, а таксама госці з Бельгіі. Асаблівае ўражанне на гэтай і ўдзельнікаў зрабіў спектакль Галіны Дзягілевай, а таксама наведанне надмагілля Геніюшаў.

Прадстаўніцы жаночага хрысціянска-дэмакратычнага руху Беларусі /у цэнтры — Людміла ПЕЦІНА і Ганна СУРМАЧ/ на могілках.

Фота Аляксея ІЛЛІНА

Астроўскага, Талстога безліч загадак пра літоўскія гарады, рэчкі, войны паміж Масквой і Вільняй і г.д. нават калі самі пісьменнікі не ўсведамлялі «белоруссов» ліцвінамі. Палякі называлі Ягайлу «літоўскім мядзведзем». Гумарыст Задорнаў казаў, што жамойты знімаюць помнік Пушкіну, бо той, бачыце, пакрыўдзіў іх, назваўшы славянамі, і «волнення Литвы» вызначыў як «спор славян между собою».

Як вядома, пасля Люблінскай уніі Украіна перайшла пад Польшчу і ў ВКЛ засталіся Літва /Беларусь/ і Жамойць. І дзяржава стала звацца Вялікае княства Літоўскае і Жамойцкае. Нашы далёкія прадзеды звалі суседзяў-балтаў на паўночным захадзе — жамойты, жамойцы.

Чаму ж мы выдумляем нешта, а не кажам і пішам: Жамойцкая рэспубліка, Жамойць і г.д.? Жамойты маюць ад вусатага фашыста Вільню, а яшчэ хочучь прысабечыць з гербам і ўсю гістарычную спадчыну ВКЛ. Спадар Ландсбергіс вунь ужо затурбаваўся: як гэта, маўляў, у нас нейкія беларусы забіраюць нашу гісторыю! Але нічога мы не забіраем, а толькі сваё вяртаем. У часы ВКЛ дзяржаўныя людзі ўсю краіну ведалі толькі як Вялікае княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае. Літоўскае — цяперашнія «беларускія» землі, Рускае — Украіна, і Жамойць яна і ёсць Жамойць. А вось ужо на нашых землях заходняя частка да дняпроўскай Бярэзіны была Літвой, на ўсходзе — Русь. Людзі называлі

сябе рускімі, бо тады моцны ўплыў мела праваслаўная царква, што звалася «рускай». А вось палітычны і этнічны назоў наш — Літва /ліцвіны/. Скарына быў ліцвінам з горада Полацка, што не замінала яму пісаць «Библию руску» — праваслаўную.

Артыкул В.Чаропкі ў «ЛіМе» мусіць пераканаць усіх, хто мы на самай справе ёсць. Беларусь — гэта толькі гістарычная воўбласць на ўсходзе нашай дзяржавы — Літвы. Ваша газета павінна прапагандаваць наш сапраўдны назоў — яе чытаюць, чытаюць людзі свядомыя. Давайце вернем сабе нашу славу, вернемся да саміх сябе.

Сяржук ВАСІЛЕНКА

г. Мінск

Х, АХВЯР ІХ РЭПРЭСІЙ?

пара
, у якім
іі.

тні аб
а Беларусі.
тычных
акты
дна 3 млн.
— ахвяр
дакладная,

і пакарання па
іскай уласнасці
за ўсе патрэбна
о ж з'яўляўся
й. У сваім арты-
чачае, што «тай-
аецца змест па-
». Хацелася б
янтэ, што пры
хоўнага Савета
дкурэаблітацыі
0—50-х гадоў у
ялася вялікая
. І канчатковая
і была прынята
дзеле Інстытута
эларусі, у якім
лаевіч Сарокін.
няія і практыкі
іроўцы: «неаб-
мі з'яўляюцца
русь, СССР, за-
ез грамадзянст-
эрыі Рэспублікі
овымі органамі
нацыянальных і
энай адказнасці
оцыйных/ зла-
гэтых матывах
ды, накіраванню
нню за межы
іністрацыйным

і іншай ступені
ці таталітарнай
рэтным выпад

ку размова пойдзе пра грамадзян Беларусі,
якія непасрэдна пацярпелі ад палітычных
рэпрэсій, ці другімі словамі прамых ахвяр
палітычных рэпрэсій.

Дык пра што сведчаць архіўныя матэрыя-
лы?

Спачатку пра тых, хто быў прыцягнуты да
адказнасці судовымі і несудовымі органамі
/«двойкамі», «тройкамі», калегіямі АДПУ,
НКУС і г. д./.

З пачатку рэабілітацыі ў 1956 годзе па
сённяшні дзень у рэспубліцы перагледжана
звыш 70 тысяч спраў і рэабілітавана амаль
130 тысяч чалавек. Яшчэ неабходна пераг-
ледзець больш 70 тысяч спраў у адносінах да
больш за 100 тысяч чалавек. Такім чынам,
судовымі і несудовымі органамі ў рэспубліцы
па палітычных матывах было прыцягнута да
адказнасці звыш 240 тысяч грамадзян.

Усе гэтыя крымінальныя справы поўнасьцю
захаваліся і знаходзяцца ў архівах Камітэта
дзяржаўнай бяспекі рэспублікі. У больш
складаным стане знаходзіцца даследаванне
рэпрэсій, якія выліліся ў «раскулачванне», а
таксама ў ссылку, высылку, арганізацыю
спецпаяленняў і г. д. «нядобранадзейных»
асоб. Аднак звернемся да наступных лічбаў
і фактаў.

У 1930 годзе на Беларусі было «раскула-
чана» амаль 16 тысяч сялянскіх гаспадарак.

У выніку такога маштабу рэпрэсій супраць
сялянства колькасць «кулацкіх» гаспадарак
з кожным годам рэзка зніжалася. Сяляне
баяліся папасці ў іх лік, таму ішоў раздзел
маёмасці і зямлі паміж дарослымі членамі
«кулацкай» сям'і. Многія больш-менш за-
можныя сяляне перасталі набываць у
асабістае карыстанне сельгасмашыны і
інвентар.

Паводле зводкі Народнага камісарыята
фінансаў БССР ад 7 сакавіка 1931 года «Аб
выяўленых кулаках, налічанай і слаганай з
іх сумы сельгаспадатку» па стану на 1 сакавіка
1931 года ў 99 раёнах Беларусі налічвалася
4252 кулацкія гаспадаркі. З 1931 па 1934 год
— да завяршэння ў асноўным калектывізацыі
ў рэспубліцы, гэтыя гаспадаркі неабгрунта-
вана падваргаліся рэпрэсіям. Па статыстыцы
тых гадоў у кулацкіх сем'ях Беларусі было ў
сярэдным па 8 чалавек. Нават, калі дапусціць,
што ўсе сем'і ў поўным складзе
«раскулачваліся» і высяляліся за межы

рэспублікі /што адбывалася не заўсёды/, то
атрымліваецца лічба ў 261 тысяч чалавек.

Што тычыць заходняй часткі Беларусі,
дык, напрыклад, у інфармацыі па пытанні аб
высяленні асіднікаў, якая была накіравана ў
Цэнтральны Камітэт ВКП/б/ непасрэдна
І. Сталіну, адзначана, што за межы рэспублікі
па стану на канец 1940 года выселена 9755
сем'яў асіднікаў і работнікаў лясной аховы
агульнай колькасцю 50732 чалавекі. Лічбы
дадзены ў разрэзе ўсіх абласцей Заходняй
Беларусі. Усяго ж за межы рэспублікі /з
заходняй і ўсходняй частак/ у 1939—1941 і
ў пасляваенныя гады выселена ў
адміністрацыйным парадку 87729 чалавек.
Такім чынам, у 30—50-я гады неабгрунтава-
на рэпрэсіравана ў адміністрацыйным парад-
ку звыш 349 тысяч грамадзян рэспублікі, а
агульная лічба ахвяр палітычных рэпрэсій у
Беларусі складае каля 600 тысяч чалавек.
Вось такая жудасная статыстыка генацыду
супраць нашых суайчыннікаў, якія сталі
ахвярамі таталітарнай сістэмы перыяду 20—
50-х гадоў.

Наш абавязак — аднавіць для гісторыі і
ўвекавечыць добрае імя кожнай ахвяры тэ-
рору. З гэтай мэтай у Камітэце па архівах і
справаводстве пры Савеце Міністраў
Рэспублікі Беларусь вядзецца персанальны
ўлік грамадзян, якія былі неабгрунтавана
рэпрэсіраваны па палітычных матывах і па-
ней рэабілітаваны. З розных месцаў, у тым
ліку і з архіваў КДБ і МУС, ідзе сюды
інфармацыя па распрацаванай адзінай фор-
ме, якая ўтрымлівае асноўныя звесткі аб
пацярпелых.

На сённяшні дзень ужо ёсць больш як 50
тысяч такіх картак персанальнага ўліку. Ця-
пер яны апрацоўваюцца і ўносяцца ў ЭВМ.
Менавіта на іх аснове ў некаторых рэгіёнах
рэспублікі спісы неабгрунтавана
рэпрэсіраваных друкуюць у мясцовым дру-
ку, рыхтуюцца матэрыялы для серыі даку-
ментальных хронік «Памяць».

І яшчэ аб адным. Анатоля Мікалаевіча
Сарокіна, як ён піша, «непакоіць, што айчын-
ныя аўтары пры характарыстыцы працы, па
сутнасці, абходзяць бокам падзеі 1917—
1920 і 50—80 гадоў». На гэты конт прывяду
дакладныя лічбы. У нашай картатэцы
знаходзіцца некалькі тысяч чалавек,
рэпрэсіраваных па палітычных матывах у
1917—1920 гг., а што тычыцца падзей 50—
80 гг., то гэтую лічбу прыводзіць у артыкуле
сам А. Сарокін — 150 заяў паступіла ў
камісію Вярхоўнага Савета з чэрвеня 1990
года.

У. АДАМУШКА,

кандыдат гістарычных навук, загадчык
адрэала Камітэта па архівах і справаводстве
пры Саўміне Рэспублікі Беларусь

паводле асноўных вырабнічых пра-
цэсаў і прафесій, якія ўключаюць
восем асноўных груп сацыяльна-
прафесійнай лексікі.

Недаследаваная практычна за-
стаецца і такая даволі шырокая
галіна мовазнаўства, як сацыяль-
ныя дыялекты. Таму артыкул
А. Лукашанца «Аб адной беларус-
кай умоўнай мове» вельмі надзён-
ны і актуальны. Аўтар дае
тыпалагічную характарыстыку спо-
сабаў намінацыі на прыкладах вы-
карыстання штучнай мовы — жар-
гону адной пэўнай сацыяльнай гру-
пы дарэвалюцыйнага грамадства.
Матэрыялам для аналізу паслужыў
«Руска-жабрацкі слоўнік, складзе-
ны з размовы жабракоў Слуцкага
павета Мінскай губерні мястэчка
Семежава» Ф. Сцяпуры, які налічвае
звыш 700 лексічных адзінак.
Жабрацкія аргатызмы разглядаю-
цца ў артыкуле з пункту погляду
спосабаў намінацыі ў плане
распрацоўкі тыпалогіі сацыяльных
дыялектаў, што дазволіць распра-
цаваць методыку даследавання і
іншых сацыяльных груп дыялектаў.

Шэраг артыкулаў прысвечаны пы-
танню культуры мовы, у раздзеле
«Хроніка» змешчаны артыкул
І. Міхайлава, прысвечаны 80-год-
дзю з дня нараджэння члена-ка-
рэспандэнта АН Беларусі
О. Мацкевіч, і інфармацыя
З. Курцовай аб міжнароднай
анферэнцыі «Руска-беларуска-
польскае супастаўляльнае мова-
знаўства і літаратуразнаўства», што
адбылася 17-18 ліпеня 1990 года ў
Віцебску.

Несумненна, чарговы зборнік
«Беларуская лінгвістыка»
зацікавіць усіх, на каго разлічаны:
мовазнаўцаў, выкладчыкаў, студэн-
таў, настаўнікаў сярэдняй школы,
аматараў роднага слова. Пажада-
ем жа шчаслівага старту і наступ-
ным выпускам «Беларускай
лінгвістыкі».

А. НАРКЕВІЧ

ЦІ ЗАБ'ЁМ СВАЮ ДУШУ?..

(Пачатак на стар. 3)

Такіскага ўніверсітэта Курода
Рюнасуке напісанне беларускай
граматыкі на японскай мове, і
гэтым летам Рюнасуке таксама
быў слухачом Міжнароднай шко-
лы беларусістыкі.

... Адкрываючы сёлетнія кур-
сы, рэктар МШБ, дэкан
філалагічнага факультэта
Белдзяржуніверсітэта, член-ка-
рэспандэнт АН Беларусі, прафес-
сар, вядомы літаратуразнаўца і
паэт А. А. Лойка ва ўступным сло-
ве чытаў свой верш «Дарог бяс-
концае суседства...» Цудоўны
верш. Слухалі яго госці, слухалі
мы, гаспадары, і думалася: ро-
зныя бываюць дарогі. Рознымі
сцежкамі бяжыць і лёс беларус-
кага народа. Выбягаў ён на чу-
жыя магістралі і зноў збіваўся —
усё шукае свой. Ды толькі ці
знойдзе, ці адшукае? Няўжо па-
беларуску загавораць немец,
француз і японца, а беларусы
палічаць сабе за сорам?

Аберагаць мову, культуру, а
значыць і душу беларуса павінны
ўсе грамадзяне Беларусі. Вельмі
многа робяць дзеля гэтага
згуртаванне беларусаў свету
«Бацькаўшчына», ТБМ імя
Ф. Скарыны, Скарынінскі цэнтр,
Беларускае згуртаванне
вайскоўцаў і ўжо названая
Міжнародная школа белару-

сістыкі. Але яны гуртуюць
прыхільнікаў, свядомых белару-
саў і сяброў. А як выхаваць па-
чутце патрыятызму, любові і го-
нару за сваю гісторыю і свой
народ у грамадска-пасіўных шэ-
рагах?

Думаецца, выключную ролю
тут павінны адыграць тэлебачан-
не, радыё і прэса. Усе мы ўяўляем
сабе амерыканскі, нямецкі,
французскі, англійскі і інш. стылі
жыцця, паводзін, а якіх беларускі
стыль? Няўжо не існуе? Не ве-
рыцца. І варта было б яго
акрэсліць, рафінаваць ад дамеш-
каў, вылучыць лепшае, годнае і
шырока рэкламаваць. Паверце,
нам ёсць чым ганарыцца.

Пакуль жа не стане папуляр-
ным і прэстыжным **адчуваць
сябе, трымаць сябе, паводзіць
сябе як беларус**, масавае ад-
раджэнне не разгорнецца.

... Яшчэ ў 1912 годзе выдаўцы
«Нашай Нівы» заўважылі, што
ніякая вайна не зможа знішчыць
увесь народ. Увесь народ можа
знішчыць толькі... сам народ, калі
заб'е сваю душу і найперш —
мову, якой дыхае душа кожнай
нацыі.

Дык ці заб'ём сваю душу, беларусы?

Павел НАВОЙЧЫК,
выкладчык БДУ

заканадаўцам стылю; што ён адзіны, хто можа складаць праграмы «СБ» і ўсіх іншых песенных фестываляў на Беларусі. Я далёкая ад думкі, што ўсе напісанае беларускімі кампазітарамі — членамі творчага саюза — прафесійна годна. Але поўнае ігнараванне іх творчасці таксама нікому не на карысць. Упэўнена: удала падобраны рэпертуар дапамог бы многім канкурсантам /і артыстам! / выглядаць значна лепей.

Ну як тут не прыгадаць трапную заўвагу Кемалы Турсана — прадстаўніка Еўрапейскай Асацыяцыі арганізатараў фестываляў FIDOF /Турцыя/. На яго думку, шоу-бізнес заходні і тутэйшы адрозніваюцца па двух параметрах. У іх з прыгожай дэячынка робяць спачатку зорку і толькі потым /далёка не ва ўсіх выпадках/ — артыстку. А ў нас нават з артыстам не заўсёды могуць зрабіць зорак. Можна, таму, што на Захадзе праца пачынаецца з пошуку музыкі — і толькі потым складаецца група, прызначаная менавіта для яе выканання. А ў нас — спачатку выканаўца, і толькі потым /далёка не ва ўсіх выпадках/ — клопат пра рэпертуар.

Што ж да «капітанаў», дык ім, па традыцыі, даводзілася бараніць гонар мундзіра, выступаючы паміж двух сур'езных канкурэнтаў: з аднаго боку — канкурсантаў, з другога — супер-зорак. Што ж, былі й расчараванні. Мне, напрыклад, неяк няёмка было чуць, калі нехта з членаў журы пачынаў спяваць пра сябе асабіста — зусім як помнік уласны будаваў. Ці калі пасля першай ноты ўсе разумелі: брала б тая спявачка ў конкурсе ўдзел — не бачыць ёй фіналу. Але і шмат добрага было, і нават цуд сапраўдны: калі пачынала спяваць /без усякіх «фанэраў»! / маленечка-худзенечка жанчынка — Ніна Матвіенка, народная артыстка Украіны. Які голас! У Віцебск трэба было ехаць нават толькі з-за яе аднаго!

З тымі, хто на «капітанскім мосціку», была магчымасць пазнаёміцца бліжэй — менавіта дзеля гэтага ўвесь час гасцінна расчынялі дзверы.

радыёстанцыі «Крыніца» спытала, чаму прадстаўнік дырэктара Сопачкага фестываля, які ехаў наладжваць сувязі паміж двума фестывалямі, уладкаваны на правах канкурсанта і адарваны ад афіцыйных мерапрыемстваў. Адказалі прыблізна наступнае: маўляў, мы прасілі даслаць з Польшчы канкурсантаў, таму хто адтуль прыехаў — той для нас і канкурсант. А калі журналісты пыталі пра эканамічны бок «СБ», іх наогул пачыналі сараміць. Я зразумела адно: з маім вышэйшым музычным у блытаных фінансавых справах не разабрацца...

Менавіта ў «кают-кампаніі» мне ў вочы кінулася цікавая рэч: расіяне /асабліва ў свой нацыянальны дзень/ намагаліся ўсё і ўсіх разрэкламаваць — як бы завочна «прадаць». Украінцы — даказаць, што і ў «жоўта-блакітных» нябёсах сокалы лётаюць ды зоркі свецяць /нават перастараліся: на рандэву прыйшло адразу пяцёрка розных артыстаў!/. Беларусы зцягнулі коўдру жонкі на сябе. І сцягнулі яе — са свайго мастацтва.

КУБРЫК

Калі кают-кампанія прызначана для начальніцкага складу судна, дык для астатняй каманды ёсць кубрык. У перакладзе на мову «СБ» — начны джаз-клуб.

Смешна, але я сапраўды ні разу не бачыла там нікога з «афіцыйных асобаў» /акрамя, можа, М.Шульмана — дырэктара прэс-цэнтра/. І атмосфера там была выключна музычная, разняволеная, імпрывізацыйная: піцэрскі «Дайджэст» ды кіеўскі джаз-актэт «Экспромт» можна было слухаць бясконца. «Профі» нібы забавляліся — а «дружба народаў» дэманстравалася вельмі проста: праз джэм-сэйшн, сумеснае гранне. І, прабачце, ніхто не ўшчымлываў нічыё нацыянальныя інтарэсы. О, як гэта было цудоўна! Так не хацелася пасля «кубрыка» апынацца

СЯМЁН АЛЯКСАНДРАВІЧ ШТЭЙН

Беларускае мастацтва панесла вялікую страту. 25 жніўня на 66-ым годзе жыцця памёр вядомы оперны рэжысёр, народны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі Сямён Аляксандравіч Штэйн.

Сямён Аляксандравіч Штэйн нарадзіўся 7 студзеня 1928 года ў г.Куйбышава. Пасля вучобы ў Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва працягнуў час працаваў у тэатрах Варонежа, Новасібірска, Куйбышава.

Большая частка 40-гадовага творчага шляху С.А.Штэйна ў оперным мастацтве звязана з Мінскам. Пасля яркай пастаноўкі «Зоркі Венеры» Ю.Семянякі ў 1970 годзе Сямён Аляксандравіч быў запрошаны ў ДАВТ Беларусі на пасаду рэжысёра-пастаноўшчыка. Тут з усёй паўнотай раскрыліся ягоны талент, найвышэйшы прафесіяналізм, выдатныя якасці арганізатара і выхавальца. Натхнёна, захоплена, самааддана працаваў С.А.Штэйн над увасабленнем опер «Джардана Бруна», С.Картэса, «Сівая легенда» Д.Смольскага, «Сцежкаю жыцця» Г.Вагнера, «Новая зямля» Ю.Семянякі, «Князь Наваградскі» А.Бандарэнкі. Далепшых заваёў беларускай опернай сцэны належыць і такія работы рэжысёра, як «Залаты пеўнік», «Барыс Гадую», «Пікавая дама», «Вайна і мір». Дзякуючы яго ініцыятыве, тэатр оперы і

балета Беларусі першым сярод усіх тэатраў былога Савецкага Саюза паставіў «Магдалену» С.Пракоф'ева. З імем С.А.Штэйна звязана і творчае станаўленне Дзяржаўнага тэатра музыкальнай камедыі Беларусі — спектаклі «Паўлінка», «Мая цудоўная лэдзі», «Ноч у Венецыі» многа гадоў упрыгожвалі яго рэпертуар. На творчым рахунку С.А.Штэйна шмат спектакляў, пастаўленых на сцэне маскоўскага Вялікага тэатра, пастаноўкі ў Санкт-Пецярбургскім Марыінскім /Кіраўскім/, Екацерынбургскім, Новасібірскім,

Тбіліскім тэатрах, Сафійскай народнай оперы.

Прызнаны аўтарытэтным майстар опернай сцэны С.А.Штэйн заўсёды знаходзіў час, сілы, душэўную энергію для педагагічнай работы ў Беларускай акадэміі музыкі. Яго студыйныя пастаноўкі нязменна прыцягвалі ўвагу грамадскасці, у іх выхоўваліся і прафесійна гартваліся кадры для абодвух тэатраў рэспублікі.

Сямён Аляксандравіч выдатна валодаў пяром, шмат рабіў для прапаганды любімага ім опернага мастацтва.

Раптоўная смерць напалкала С.А.Штэйна ў разгар падрыхтоўкі да новых пастановак «Пікавая дама» і «Рыгалега», у час напружанай работы над стварэннем дапаможніка па опернай рэжысуры...

Ва ўдзячнай памяці каляг, вучняў, аўтараў мастацтва назаўсёды застаецца таленавіты пастаноўшчы С.А.Штэйн, жывы вобраз гэтага яркага, светлага, сумленнага чалавека.

ШУШКЕВІЧ С.С., КЕБІЧ В.Ф., ДЗЯМЧУК М.І., ГІЛЕВІЧ Н.С., ВАЙТОВІЧ Я.К., БУТЭВІЧ А.І., КРАЎЧАНКА П.К., ГЕРАСИМЕНКА А.М., ЛУЧАНОК І.М., ДУДАРАЎ А.А., ДРЫНЕЎСкі М.П., КАРТЭС С.А., ЕЛІЗАР'ЕЎ В.М., АНІСАЙ А.М., ЦЮПА В.А., ІЗВОРСКА-ЕЛІЗАР'ЕВА М.Н., САЎЧАНКА А.М., КАЛАМІЦАВА Т.М., ЧАРНАБЕЎ В.М., ДРУЖЫНА М.А., ШЫКУНОВА І.С., КАЛЯДКА М.С., ПЯТРОЎ Я.Ф., ДАНИЛОК С.П., ГАЙДА Н.В., КЛІМАВА А.М., ЯНКОЎСкі Р.І., ЯРОМЕНКА М.М., МАКАРАВА Г.К., СТАНЮТА С.М., ШМАКАЎ Ф.І.

КАЮТ-КАМПАНИЯ

Гэтым напаяжартоўным тэрмінам я назвала б прэс-цэнтр. Там не проста дазвалялі журналістам карыстацца тэлефонам і факсам, раздрукоўвалі з камп'ютэра дадатковую інфармацыю, — кожны дзень па некалькі разоў «кают-кампанія» запрашала на прэс-канферэнцыі з афіцыйнымі асобамі і вядомымі артыстамі /нават цыкл быў складзены — «Рандэву з зоркамі»/. Ідзі — шыкоўны, іх ажыццяўленне ...

Але ж ці можна было спадзявацца, што будзе інакш? Што зоркі вельмі расчуляцца ад сексуальна-гастронамічных пытанняў? Што «акулы» шоу-бізнесу, сеўшы перад газетчыкамі за вялізны стол літарай П, адразу ж пачнуць распавядаць, як грошы робяцца? Ці што арганізатары стануць прызнаваць свае памылкі? Ці будуць гранічна шчырымі? Ніколі!

Хаця прэсу і называюць «чацвёртай уладай», кіраваць ёю вельмі проста /нават самыя аб'ектыўныя крытыкі паддаюцца выкарыстанню: іх артыкулы прымаюць, калі трэба нешта ганіць, і заказваюць матэрыялы лісліўцам, калі трэба пахваліць/. У дадзеным выпадку п'яравалася адно — заўважыць фэст. На ўсіх узроўнях, аж да бульварнай прэсы. Дзеля гэтага зацікавіць журналістаў — хаць б гутаркай з зоркамі. Абодва гэтыя пункты выкананы на 100... на 200%! Ну дзе калі бчылі, каб журналістаў каталі на баржы /чыя не «белы параход»/ — ды ў кампаніі прыгожых хлопчыкаў з «НАНА»! Ці каб спецыяльна для іх рабілі прызы! /Хацелі чуці, што к'жману з трох пераможцаў дадуць па 100 тыс. руб., але далі «натурай» — вялізнай глінянай вазай коштам 16 тыс. руб. і букетам. Прызёр ад Беларусі таў д.Падбярэзскі — імяскі рэдактар часопіса «Мастацтва» і галоўны рэдактар газеты «Славянскі базар», якая выходзіла на фестывалі/.

Яшчэ заўвага: выдатк на акрэдытацыі расійскіх і ўкраінскіх журналістаў узялі на сябе фундатары фэсту, беларускія выданні шукалі грошы самі — мне в.нават няёмка было апынуцца сярод шчасліўчыкаў /«ЛіМ», «Культура», «Тэатральная Беларусь»/, за якіх Міністэрства культуры ўнела па 160 тыс. руб. Няўжо беларусы не патрэбна было рознабаковае і грунтоўнае ісвятленне фэсту? Ды што журналісты! Знайшліся астранамічныя сумы на баняты — не знайшлося 35 дзяляраў на ўдзел у конкурсе В.Кругловай, якая плаціла сям.

Але вернемся непасрэдна да прэс-канферэнцыі. Калі беларусы ў чыі і вылучыліся, дык менавіта ў гэтым жанры. Самай сонна-сумнай з боку журналістаў, на мой погляд, была прэс-канферэнцыя да нацыянальнага дня Рэспублікі Беларусь і вятра горада Віцебска. Затое якія арыгінальны адказы на ёй мы пачулі! Напрыклад, удзячка з

ІЗНОЎ НА ПАЛУБЕ

...У глыбіні сцэны на беларускім канцэрце стаяла старажытная ладдзя. І ўсе чакалі, калі ж яна паплыць. Можна, у фінале? Не, не паплыла. Так і засталася нейкім сімвалам былога росквіту культуры Беларусі, якая лічылася цэнтрам Еўропы — калісьці, не цяпер. Чаму?

Як усе, спачатку я лічыла, што беларускую эстраду на фестывалі прыціскаюць, ёй замінаюць, не даюць раскрыцца. Але чым далей, тым больш разумела, што галоўнае не ў гэтым. І тады стала сапраўды жудасна. Бо ў якасці маёй «навукова-тэарэтычнай высновы» выступала шырока распаўсюджаная, «мяшчанска-абывацельская» думка пра... /жахліва вымавіць/ неканкурэнтаздольнасць многіх нашых зорак — ды амаль усёй эстрады! Тое, што старанна ваяліруецца ў нашым «унутрыбеларускім» ужытку, што цяжка зразумець праз ЦТ /можа, «у іх» проста кліпы лелей/, — у Віцебску, калі зоркі выходзяць побач адна з адной, робіцца відавочным.

Дык што цяпер? Дзе выйсе з цяперашняга даволі прыніжанага становішча беларускай песні?

Варыянт першы. Лягнуць па кішэнях /чыі?/, наскрэбці паболей грошай — ды ўзяць «СБ» у свае рукі, запрашаючы на яго тых зорак, што не зацемняць зіхаценне нашых.

Варыянт другі. Бразнуць дзвярыма і больш у «СБ» не ўдзельнічаць: пакласці ўсе сілы /і грошы/ у свой уласны фэст, Маладзечанскі, зрабіць яго лепшым у свеце — не тое, што нейкі там Віцебскі «кірмаш».

Варыянт трэці. Ізноў лягнуць па кішэнях /чыі?/, наскрэбці паболей грошай — і праз іх пачаць «раскрутку» нашых у Маскве.

Варыянт чацвёрты. Лягнуць сябе на лбе /зўрыка!/, забыцца на амбіцыі, меней псаваць нервы з-за маскоўскіх шоу-бізнес-заваротаў — і пакласці ўсе сілы /і грошы/ на дасягненне нашай эстрады такога ўзроўню, з якім нельга будзе не лічыцца. Каб маскоўскі карабель не дыктаваў свой курс, а ўлічваў наш, трэба спачатку самім пусціць сваю лодачку на ваду. Ці не так?

А каб наша «белая ладдзя» нарэцце паплыла, патрэбны тры моманты: уздым нацыянальнай самасвядомасці, рэальнае адчуванне ўсёй крытычнасці сучаснага становішча /без ура-патрыятызму/ — і хоць крышачку творчага багажу-патэнцыялу ў трумах. Дык чаго ж не хапае? Можна, менавіта прыдзірлівай самаацэнкі і жадання рабіць лепей? Віцебск, здаецца, даў для гэтага ўсе падставы. А грошай — хопіць, калі іх укладаць непасрэдна ў развіццё эстрады, а не ў стварэнне штучнай шуміхі вакол яе.

Надзея БУНЦЭВІЧ, спецыяльны карэспандэнт «ЛіМ»

Музыка

«ВОЛГАФЭСТ-93»

Нішто ў свеце не новае: і плынь ракі, і велічная старасветчына па берагах, і высакародная строгая прыгажосць прыроды. Усё гэта жыве, як аб'ектыўная рэальнасць, як дадзенае нам у спадчыну ад больш мудрых пакаленняў. Не новае — і фестывалі. У розных краінах, у вялікіх гарадах і мястэчках, у розных маштабах яны ладзіліся і будуць ладзіцца.

Сялета, у год С.Рахманінава, фестывалі, прысвечаныя творчаму генію гэтага вялікага музыканта, былі праведзены, бадай, ва ўсіх буйных музычных цэнтрах розных краін свету. Восі і ў нас у Мінску ўнесу былі выкананы амаль усе сімфанічныя творы, канцэрты, раманы. З вялікім поспехам прагучала кантата «Званы», якая выконваецца рэдка.

Бадай, ніводны музыкант у сваім творчым развіцці не мінае свет С.Рахманінава. Свет, у якім падчас самым неспадзяваным і фантастычным чынам у шчылным славе існуюць строгая стрыманасць і няспынае парыванне, пяшчотная зачараванасць і гарачая пульсация, засяроджаная архаічнасць і адкрытая эмацыянальнасць. І вобразы, вобразы... Якія немажліва дарэшты зразумець і патлумачыць, як нельга зразумець і патлумачыць вялікую Волгу ці цёмныя твары святых на старых абразках...

Гэтак думаў я, стоячы на палубе цеплахода. А ўздоўж берагоў — лясы й лясы, пацёркі цэркваў ды званіц.

«На цеплаходзе музыка іграе...» Музыка была. Гучаў Рахманінаў.

Усё-ткі новае было ў гэтым фестывалі. Ён быў наладжаны без дзяржаўных кіруючых структураў і праведзены без пратакольнай цырымоннасці. Душою фэсту быў аргкамітэт, сфарміраваны з людзей маладых, захопленых і дзейных. Па творчым складзе гэта быў фестываль не толькі расійскіх, але і замежных музыкантаў: Элтан Чан /Канада/, Томас Мастраяні, Джозеф Бановіч, Луіс дэ Мора Кастра /ЗША/ прадэманстравалі свой стыль выканання і сваё разуменне Рахманінава. Са страсным і віртуозным Кастра ды вытанчаным і акадэмічным Бановічам у пастараюся пазнаёміць мінскую публіку ў новым

філарманічным сезоне. Упэўнены ў іхнім поспеху.

Расійскі бок на «Волгафэсце-93» прадстаўлялі дырыжор А.Палянічка ды лаўрэаты міжнародных конкурсаў А.Успенская і А.Арлавецкі. Былі й зусім незвычайныя людзі, як Л.Каласкова — прадстаўніца старога рускага драматычнага стылю выканання, якая ў свой час сябрала з У.Сафраніціям, М.Юдзінай, Д.Шастаковічам, С.Рэрыхам. Адным з арганізатараў быў С.Сацін — унучаты пляменнік С.Рахманінава, які правёў уступную лекцыю і многія канцэртныя праграмы. Сярод гасцей вылучаўся вядомы палітычны дзеяч, старэйшы чалец Еўрапарламента і пазт Бернар Замарон з Бельгіі. Дарэчы, 26 кастрычніка ў Мінску чакаецца прэм'ера ягонаў араторыі-містэрыі, напісанай у садружнасці з кампазітарам Г.Успенскім «Куды крочыш, 2000?»

Удзельнікі ды частка глядачоў фестываля на камфартабельным цеплаходзе неслі музычную эстафету ад аднаго волжскага горада да другога, дзе ў гэты нязвыклы для канцэртнай дзейнасці перыяд расчынілі дзверы гасцінным залы і запоўнілі ўдзячнаю публікай. Аншлаг! Частка канцэртаў адбылася проста ў зале на цеплаходзе. Гучала камерная вакальная ды інструментальная музыка. Замест адзінаццаці запланаваных канцэртаў было сыграно 12, апроч таго адбыліся лекцыі па розных музычных праблемах ды сустрэчы, сустрэчы... Знаёмствы, новыя задумкі, пошукі ідэй, складанне супольных творчых планаў.

«Волгафэст-93» — першы фестываль такога роду. Якім ён будзе ў наступным годзе?.. Ужо мяркуюць над гэтым ягоныя гаспадары. А ў душы кожнага ўдзельніка гэтага міжнароднага музычнага свята застаецца чароўнасць вялікай рускай ракі, непаўторная мудрая прыгажосць старажытных гарадоў ды несканчонасць рахманінаўскай музыкі.

Пётр ВАНДЗІЛОЎСкі, старшы выкладчык Акадэміі музыкі, дырыжор Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі

Пераклады

Раві Шанкар — адзін з буйнейшых сучасных паэтаў-філосафаў Індыі, заснавальнік міжнароднай сістэмы псіхатрэнінгу, а таксама Індыйскага, Еўрапейскага і Амерыканскага інстытутаў па вывучэнні Ведаў.

У літаратуры працуе ў жанры шлокі — традыцыйнага для індыйскай літаратуры жанру філасофска-дыдактычнай паэзіі. Раві Шанкар імкнецца не толькі данесці да чытача форму і змест старажытных традыцый індыйскай філасофіі і літаратуры, але імкнецца з дапамогай сваёй ледзь бачнай шанкараўскай усмешкі па-добраму ўплываць на нас і навакольнае жыццё.

Ад перакладчыка.

Раві ШАНКАР

гульня ў са-дзясненне.

ПРА МАЛІТВУ

Малітва — не выклічэнне, Малітва — удзячненне, адчуванне магутнага прыліву пых хваляў любові, якімі Бог штоімпітэчна агортнае нас.

Неабавязкова ісці на малітву ў царкву, храм, ці мячэць, Бог там, дзе вы моліцеся.

Малітва не словамі творыцца.

Нельга маліцца абьякаваці ці мапіннаціна. Малітву нельга чавучыць, яна павінна ў нас адвольна ўзнісці.

Падчас малітвы не будзьце ні надта сур'езны, ні надта маркотны. Малітва — радасць.

Калі моліцеся аб згодзе — згода для вас вышэй за Бога. Калі моліцеся аб велах — вель для вас вышэй за Бога.

Калі ўся ваша істота трапеча ад найтанчэйшых пачуццяў, гэта — малітва.

ПРА СПАСЦІЖЭННЕ

Кожная думка — адбітак часосяці. Люстэрка ўсё адбікае, але варухі яго — і адбітак змяняюць. Тое, што там было, — пакідае люстэрка. І - вобразы ўжо няма. Нават уражанні не застацца.

Вас поўняць думкі і перажыванні. Ды толькі ўсё гэта — зацьменне розуму, што не дазваляе вам бачыць праўдзівую сутнасць з'яў і рэчаў. Усё ж гэта толькі вобразы, што адбіліся ў люстэрку, і кожны новы вобраз не можа быць больш праўдзівым за арыгінал. Дык чаго варта ўсё ўражанні і меркаванні? Усё такое, якое ёсць...

Не існуе нічога, чым можна дагавіцца Богу, ні ўтывіць Яго. Адчувайце: «Я — адно з усім добрым і з Богам».

ПРА ВЕРУ, ПРЫНЯЦЦЕ І ГАРМОНІЮ

Нават для спрэчкі трэба саудзельнік. Бітва ж — вялікая

Селянін сее зерне з верай у Існаванне: губляе зерне з рукі сваёй і набывае значна больш.

Веданне дае нам веру, няведанне ж — толькі перакананне.

ЗА МЕЖАМІ РОЗУМУ І «ЭГА»

Розум і мозг — не адно і тое ж. Розум — не тое, што змесціцца ў галаве, гэта — вялікі інтэлект, што ўсюды і ва ўсім. Існуе толькі адзін розум — розум Бога.

Чалавек, у якога ўнутраны свет неглыбокі — зvonку стварае выгляд значнасці.

Вельмі эгаістычныя людзі шукаюць вакол сябе людзей мяккіх і слабых. Толькі тады эгаістам утульна.

Чым больш змагаецца, тым больш цяжэйшы робіцеся. А калі вы цяжкі — можаце ўпасці. Эга абцяжарвае, і вы рызыкуеце пакінуць сваёй вагой іншым. Разумны той, хто мала важыць. Тады здзяйснення Ахімса /ненасілле/. Та я шушка лунае, што высока ўдзягае. І вы зможаце лунаць, калі ўсё прымеце.

РАДАСЦЬ

Няшчасны той, хто не адчуў удзячнасці ні да каго. Памкнёмся ж да вялікай удзячнасці, бо яна прыносіць вялікую радасць, і мы можам тады адчуваць усю паўнату жыцця.

ПРА ПАЗНАННЕ І СВАБОДУ

Усё неабходнае, каб быць брахманам, у вас ужо ёсць.

Вы трапляеце з аднаго рабства ў другое таму, што баіцеся свабоды.

Большасць з вашых паклічэнняў — толькі ўхіленне ад прыкрых перажыванняў. Вы свабодныя, калі вам не трэба нічога ў жыцці пазбягаць.

Прасветленасць — гэта ўсведамленне сваёй бязмежнасці.

Пераклала з англійскай Любоў ФІЛІМОНАВА

Краязнаўства

Быў чудым настаўнікам...

У час вучобы ў Пухавіцкай дзесяцігодцы я знайшоў у школьнай бібліятэцы кнігу **Алесь Пальчэўскага «Родныя берагі» з дароўчым надпісам аўтара. На вялікі жаль, тады я не перапісаў яго змест. А болей гэтай кніжкі з аўтографам не сустракаў. Прайшоў некаторы час — і ад дваюроднага брата свайго бацькі Міхаіла Міхайлавіча Кораня даведаўся, што пасля вайны А.Пальчэўскі працаваў настаўнікам у Пухавічах.**

інстытуты, вельмі мала культуры. З гадамі ты гэта зразумееш лепш. Дык вось Алесь Пальчэўскі не меў гэтага недахопу. Гэта быў чалавек надзвычайна высокай культуры. Сапраўды інтэлігентны чалавек. Аб гэтым мне гаварылі многія. З ім добра сябраваў Лапко Васіль Маркавіч. У яго хаце я адзіны раз і бачыў Пальчэўскага, засталася вельмі прыемнае ўражанне...

Вось як проста знайсці сведкаў, узрадаваўся я. Лапко ў свой час выкладаў у мяне гісторыю. Але пра А.Пальчэўскага ў яго не распываў. Ведаў, што Васіль Маркавіч працаваў у Турьне, за некалькі кіламетраў ад Пухавіч. То і вывад зрабіў: наўрад ці яны былі знаёмыя... А аказалася, што ў Турьне В.Лапко працаваў у іншыя гады. Словам, пішу Васілю Маркавічу...

Так спакваля і вымалявалася жыццё А.Пальчэўскага ў Пухавічах. Пачаў працаваць ён у мясцовай школе ў 1946 годзе.

З успамінаў В.Лапка: «Выкладаў ён у школе беларускую мову і літаратуру, таксама быў класным кіраўніком. Часта напедваў вучню /асабліва недысцыплінаваных/ па іх месцы жыхарства. Быў чудым настаўнікам. Некаторыя бачкі яшчэ і цяпер успамінаюць яго. Пра сябе ён у той час расказаў вельмі мала. Ды гэта і зразумела. Кожны, хто выходзіў з тых «варот», даваў падпіску, што нікому не будзе расказаць, што з ім было...»

В.Лапка перавялі ў Суцнскую школу. А.Пальчэўскі тады ўжо працаваў у Рудзенск. Адтуль Алесь Восіпавіч і забралі ў чарговы круг сталінскага пекла. А дружба Пухавіцкага настаўніка з пісьменнікам працягнулася ўжо пасля вяртання Пальчэўскага ў Мінск.

Яшчэ адзін цікавы ўспаміні Васіля Маркавіча: «З 1964 года я працаваў завучам Пухавіцкага дзіцячага дома. Пасля запрашэння Пальчэўскаму і Скрыпку Міхасю /з ім я працаваў у Турьне/. Прыехалі яны ў дзіцячы дом, выступілі перад дзецьмі... а пасля завіталі вечарам да мяне ў хату. Прыйшлі знаёмыя Пальчэўскаму настаўнікі — чалавек 15. За святочным сталом падзяліўся сваімі успамінамі чалавек, які быў у няволі амаль 18 годў. А за ш'о?»

Вось тады і расказаў Алесь Восіпавіч гісторыю пра данос на яго ж, які ў канверце са Пальчэўскі і адвёз у Мінск, кінуў у паштовую скрыню. Дык вось, як засведчыў тады Алесь Восіпавіч аўтарам «послания» ў НКВС стаў тагачасны дырэктар школы. Францавіч, маёр... Са школьных гадоў памятаю я гэтага чалавека /партрэт яго вісеў у кагорце пухавіч у аддзяленні Вялікай Айчыннай вайны. Партрэтныя выявы ГУЛАГа і тады — у самідзясных, на пачатку васьмідзесятых не былі ў пашане. А адзіны з настаўнікаў /і на мой сённяшні розум неглагі чалавек, ды ўсё ж.../ тады згадваў нам, дзесяцікласнікам, «бацьку народаў» як вядомага тэатральнага нацыянальнага пытання».

Вось шч' мне стала вядома са сціплых росказаў пра пухавіцкі час у жыцці А.Пальчэўскага.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«ГУБЛЯЦЬ ВЕРУ НАМ НЕ ТРЭБА...»

(Пачатак на стар. 5)

і паследкаў. Самае сумнае і трывожнае, што яны нагнаваюць вакол моўнага пытання атмасферу, не думаючы, да чаго гэта можа прывесці — да якога бяды. Прыкідваючыся наіўнымі, палюхаючы, што ў Беларусі набірае сілу нацыяналізм, што беларуская мова насаджаецца сілай і што на моўнай глебе па віне прыхільнікаў адной дзяржаўнай мовы можа адбыцца небяспечнае абвастрэнне ўзаемаадносін у грамадстве. Так з хворай галавы перакладаюць на здаровую. Да абвастрэння можа дайсці толькі па віне тых, хто дабіваецца другой дзяржаўнай мовы. Паколькі мы ведаем, чым гэтае самае дзяржаўнае

двухмоўе абярнецца для нас, для лёсу нашае мовы і нашае нацыі наогул, — нам адступаць няма куды. Страціць свой апошні шанц у гісторыі мы не можам — не маем права. Што ж, вы пытаеце, рабіць? Трэба патрабаваць ад урада, каб ён паклапаціўся пра выкананне Закона аб мовах. І ад Вярхоўнага Савета таксама. І перш за ўсё — хай пакажуць прыклад самі: хай загавораць з народам, з людзьмі па-беларуску і перавядуць на беларускую мову справаводства ў сваіх жа канцылярыях. Няхай скажуць тым, што крычаць аб гвалтоўным насаджэнні беларушчыны: «Сукалойцеся, шаноўныя! Ніхто вас за горла не бярэ і не адымае ў вас права і магчымасці вывучаць

рускую мову і карыстацца ёю. Але выконваць законы сваёй дзяржавы — трэба! Абавязкова!» Вельмі шкада, што многія палітычныя і дзяржаўныя дзеячы розных рангаў недадзельнаюць складанасць праблемы і замест таго, каб садзейнічаць спакойнаму ажыццяўленню Закона аб мовах, адкрыта патрабуюць яго перагляду на сесіі Вярхоўнага Савета або вынасу пытання аб мовах на рэфэрэндум. Так, яны ведаюць, чаго хочуць і чаму свайго дамагаюцца. Але ж яны павінны ведаць і волю соцень тысяч свядомых беларусаў. А яна вельмі выразна выказана ў безліч іх пісем, прысланых у Вярхоўны Савет: сёння адзінай дзяржаўнай мовай у нас павінна быць мова

беларуская — гэта і запісана ў Канстытуцыі. Калі не будзе пасля, і не так скоро, — тады, як беларуская мова паўсюдна і надзейна ўсталюецца ў грамадскім ужытку, ёй ужо нішто не будзе пагражаць, бо ўжо ўвесь народ зробіць яе сваёй найвялікшай любобую, — тады можна будзе спакойна надаць статус дзяржаўнай і афіцыйнай мове. А нават і трэцяй, і чацвёртай. А сёння... Сёння дамагацца гэтага — значыць штурхаць нацыю на шлях самагубства. Застаецца адна дзяржава, што і ўведзены ў заблуджэнне грамадзяне і рунія нядобразычліўцы, зладзілі нашы яшчэ адумаюцца і супакоюцца, узяўшы сабе на пачатку дружна пусціцца на карысць Беларусі. Гэта і будзе сёння можа справадлівацца. Гэта і будзе сёння жбы народаў на беларускай зямлі.

Гу тарыў Алесь МАРЦІНОВІЧ

ЛіМ - часопіс

ВЫСТАВЫ

МАТЭРЫЯЛІЗАВАНАЯ ПАДСВЯДОМАСЦЬ

Супярэчлівыя адчуванні, здзіўленне, нават разгубленасць — авалодваюць вамі на выставе Сяргея Войчанкі, Уладзіміра Цеслера і Аляксандра Барташэвіча, што экспануюцца ў Мастоцкім музеі. Уявіце экзатычную блытаніну кітайскага квартала: награвашчанне на палатне традыцыйнай сімволікі ўсходу і рэальнай сучаснасці. Дадайце незвычайную тэхніку, дзе спалучаецца жывапіс, шаўкаграфія і рэльеф.

Што гэта? Адкрыццё, стварэнне новай вобразнасці ці гульні ў арыгінальнасць? Дакладна можна сказаць толькі адно: нязвычайна нашаму ўспрыманию работы не выклікаюць пратэсту, нязгоды, бо гэта спроба матэрыялізаваць падсвядомае разуменне сусвету і свайго месца ў ім. І, зрэшты, вельмі перспектыўная мастацкая тэхніка, магчымасці якой да канца не ўсвядомлены і самімі аўтарамі.

Н. Ш.

СУКВЕЦЕ ЕЎРОПЫ Ў МІНСКУ

Значнасць культурнай падзеі часта найбольш ярка вырамаляваецца ў кантэксце грамадскіх варунак. Таму выставу ў Палацы мастацтваў, што стала вынікам II Міжнароднага пленэру жывапісу, нельга ацэньваць толькі як з'яву мастацкую. Гэта суквецце творцаў, кожны з якіх вызначаецца сваім стылем, бачаннем свету, асаблівасцямі каляровай гамы. У праграме пленэру не было зададзенай тэматыкі і стылёвых абмежаванняў, што адкрывала перад удзельнікамі шырокае магчымасці творчага самавыяўлення.

Мінск на месяц сабраў мастакоў з Каталоніі /Іспанія/, Даніі, Беларусі, Расіі, Украіны. Знікае, нарэшце, штучна створаная замкнёнасць у культурным жыцці былых савецкіх рэспублік. Бо мастацтва, як краіна, па азначэнню В. Быкава, краіна вольная і непадуладная, не можа існаваць і развівацца ў закрытым рэзервуары.

На здымках: Н. Палтавец «Краявід». Кіеў. Л. Малышава «Сустраэна». Санкт-Пецярбург

Фота А. ІЛІНА.

ЛІТКУР'ЕР

ЯНУ СКРЫГАНУ — УДЗЯЧНЫЯ ЗЕМЛЯКІ

Як Скрыган... Адзін з самых слынных майстроў беларускай прозы! Асабліва плённа выступаў ён, як вядома, у галіне «малага жанру». Перачытваеш яго апавяданні і быццам адчуваеш сам водар гаворкі людзей Случчыны, далучаешся да іх непаўторных лёсаў. Случчыну ж Іван Аляксеевіч успрымаў у яе гістарычным разуменні, як тэрыторыю, да якой адносіцца і родная яму Капыльшчына.

У вёсцы Труханавічы цяперашняга Капыльскага раёна пісьменнік нарадзіўся. Сюды наведваўся, калі вучыўся ў Случкім сельскагаспадарчым тэхнікуме, працаваў у рэдакцыі случкай акруговай газеты «Васкові будаўнік». Ды і пазнейшыя шляхі-дарогі, якімі ён доўгімі яны ні былі, няменна прыводзілі

Я. Скрыган і ў родную вёску, і ў Капыль, і ў Цімкавічы, вуліцы якіх памятаюць класіка беларускай літаратуры К. Чорнага, прадаўжальнікам традыцыі якога быў Іван Аляксеевіч.

Не стала Я. Скрыгана... Ды памяць аб ім жыве. Жыве і на любой яму Случчыне. Нядаўна рашэннем выканкама Капыльскага гарадскога Савета народных дэпутатаў адной з вуліц раённага цэнтру прысвоена імя выдатнага земляка. Зроблена гэта па просьбе Саюза пісьменнікаў Беларусі.

КУЛЬТУРА

НЕ ЗАРАСЦЕ СЦЯЖЫНА

У пушкінскім кутку Віцебска, дзе зліваецца рака Віцьба з Дзвіной, пяты раз прайшло Пушкінскае свята паззіі. І гэта невыпадкава. З імем вялікага Пазта ў старажытным Віцебску звязана нямала памятных мясцін: ёсць Пушкінскі мост і вуліца Пушкіна, адкрыты ў 1989 годзе памяtnы знак. Тлумачыцца гэта тым, што пазт у жніўні 1824 года пабываў у Віцебску. І тут шануюць памяць аб ім.

На здымку: сатні гараджан сабраліся на Пушкінскае свята паззіі.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛІНФАРМ

ДРУК

«СПАДЧЫНА»: СТАРОНКА ЗА СТАРОНКАЙ

У трэцім нумары часопіса «Спадчына» — артыкулы В. Раціцкага «Першы крок «Вяртаньня», М. Шкялёнка «Падзел гісторыі Беларусі на перыяды», В. Грыцкевіча «Беларуская Рэспубліка перасяленні ў XIV—XVIII стст», А. Белага «Краіна вытокаў», М. Нікалаева «Кірылічнае кіраўніцтва ў Вільні ў XV — першай палове XVI ст.»

Часопіс працягвае знаёміць з кнігай Ю. Вольфа «Князі на абшарах Вялікага княства Літоўскага ад канца XIV ст», пачынае друкаваць даследаванне Г. Сагановіча «Невядомая вайна /1654—1667/», прысвечанае таму перыяду, калі Маскоўская дзяржава вяла вайну супраць Рэчы Паспалітай за далучэнне да сябе беларускіх, украінскіх, літоўскіх земляў.

Можна пазнаёміцца з публіцыстыкай часоў БНР /публікацыя і прамова В. Мазца/, гістарычнай драмай П. Крчаўскага «Рагнеда» /публікацыя таксама В. Мазца/. Публікуюцца фрагменты артыкула В. Пануцэвіча «Кс. Вінцэс Гадлеўскі». В. Круталевіч прадстаўляе дакументы Брэсцкага мірнага дагавора.

ЯШЧЭ АДНА ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

Энцыклапедычны даведнік «Архітэктура Беларусі» толькі што пабачыў свет у выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі. У аднатомніку змешчана больш за 1200 артыкулаў, якія расказваюць пра помнікі дойлідства, архітэктуры з XII стагоддзя да нашых дзён і пра тых, хто іх узводзіў.

Адкрываецца энцыклапедыя аглядным артыкулам «Архітэктура Беларусі ад старажытных часоў да нашых дзён». Асноўны ж матэрыял аб'яднаны па тэмах «Архітэктура жылых і грамадскіх будынкаў», «Прамысловая і сельская архітэктура», «Замкавае і абарончае будаўніцтва», «Палацавая і сядзібна-паркавая архітэктура», «Культывае дойлідства», «Горадабудаўнічыя ансамблі», «Гарады, гарадскія пасёлкі, вёскі».

Другая частка — тэрміналагічны слоўнік, у якім тлумачацца асноўныя паняцці і тэрміны, што ўжываюцца пры апісанні таго ці іншага помніка. У трэцюю частку ўвайшлі біяграфічныя артыкулы пра беларускіх архітэктараў, а таксама замежных, якія працавалі на Беларусі.

«БЕЛАРУСКАЯ ДУМКА», N 7

«Каму застануцца скарбы?» — дыялог загадка аддзела культуры Іванаўскага райвыканкама У.Шалыгоўкі і журналіста М.Панасюка — адзін з матэрыялаў у сёмым нумары часопіса «Беларуская думка», што прыцягвае ўвагу адраджэнскай скіраванасцю. Сярод іншых публікацый — публіцыстычныя развагі У.Глушакова «Каларадскія жуцкі», артыкул І.Сачанкі і А.Шарпы «Не апынуцца б у саркафагу», старонкі з біяграфіі Д.Прышчэпава — «Лёс наркома» І.Акшэўскага, штрыхі да гісторыі вёскі Магілёўцы Пружанскага раёна «І курганы, і бітвы, і памяць, і — жыццё» В.Церахавай.

Пра татараў на Беларусі расказвае М.Маліноўскі — «Салям-алейкум! Мір вам...» Друкуюцца апавяданне І.Валасевіча «Сурокі», вершы В.Хадановіча, іншыя матэрыялы.

МУЗЫКА

КАНЦЭРТЫ ЛЯ ЧЫРВОНАГА КАСЦЁЛА

Спявачка і кампазітар Галіна Смоляк арганізавала канцэрт-імпрэзы ля Чырвонага касцёла. У іх удзельнічаюць барды і акцёры Андрэй Зігмановіч, Аліна Нядзвецкая, Змітро Атаману, Леанід Зіргайлаў і яго дачка.

Галіна Смоляк расказвае пра біблію, маці Божую, пра святы горада Мінска, барды выконваюць песні пра Беларусь, Аліна Нядзвецкая чытае вершы — свае і ўдзельнікаў літаб'яднання «Ручайкі». Прайшло ўжо 14 канцэртаў. І слухачоў заўсёды шмат.

С. ВАЛОХІНА

БЕЛАРУСКАЕ ЗАМЕЖЖА

«БЕЛАРУСЬ»: ПРАЦЯГ ЛЕТАПІСУ

Дзякуючы кампаніі «Тэхналогія», што пачала займацца ў нас перавыданнем вядомай эмігранцкай газеты «Беларусь», можна пазнаёміцца з яе чарговым, чэрвеньска-ліпенскім нумарам за сёлетні год. Матэрыялы, як звычайна, розныя па сайму зместу. Друкуюцца інфармацыя з палітычнага і культурнага жыцця Рэспублікі Беларусь, прынамсі, расказваецца пра III з'езд Беларускага народнага фронту.

І ўсё ж большая частка матэрыялаў мае дачыненне да жыцця беларускага замежжа. Друкуюцца ўспаміны Ю. Найдзюк «Беларускі скаўтынг у Нямеччыне», артыкул А. Асіпчыка «Язэп Варонка ў Чыкага», эсэ М. Сяднёва «Беларускі аўтар ва ўмовах небеларускасці».

СПАДЧЫНА

«МІШКА» —

так называецца дзіцячы ўзорны ансамбль танца са Смаргоні. Эмблема ансамбля — медзведзья, якое танцуе, — невыпадкавая. Яна звязана з гісторыяй краю, дзе яшчэ ў XVII стагоддзі існавала слаўная смаргонская «Мядзведжая акадэмія», у якой танцавалі пад музыку прыручаныя добрыя зьяры.

У рэпертуары «Мішкі» ёсць і танцы, звязаныя з родным краем. Гэта «Паланез Агінскага», «Смаргонскія абаранкі», «Смаргонскі кірмаш» і інш.

Юныя танцоры выступалі з канцэртамі ў Гродне і Лідзе, Панявежысе і Беластоку, Маскве і Ленінградзе. У 1990 годзе ансамблю прысвоена званне ўзорнага.

На здымку: ансамбль на рэпетыцыі. Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА, БЕЛІНФАРМ

АНОНС

ТЫМ, ХТО ЦІКАВІЦЦА ГІСТОРЫЯЙ

У выдавецтве «Навука і тэхніка» выйшла з друку па заказе Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны кніга А. Цвікевіча «Западно-русизм» /«Нарысы з гісторыі грамадскай думкі на Беларусі ў XIX і пачатку XX ст.» Гэта, шмат у чым і сёння не пераўздзенае даследаванне выдатнага навукоўца, былога старшыні ўрада БНР, пра ідэалогію і практыку русіфікацыі на Беларусі ў часы Расійскай імперыі. Адрозна ад надрукавання, у 1929 годзе, трохтысячны наклад кнігі быў знішчаны. Захаваліся адзінаковыя паасобнікі з ліку тых, што паспелі ўзяць сабе аўтар. Гэтае выданне зроблена з кнігі, якая належала ў свой час У. Пічэту.

Цяперашні наклад кнігі — 5 тысяч паасобнікаў. Прадавацца яна будзе ў кіёсках ТБМ г. Мінска /проспект Скарыны, 18 і аўтобусны прыпынак у мікрараёне «Шабаны»/. Пазней кніга паступіць у магазіны «Белкігі» і іншыя кнігагандлёвыя арганізацыі.

Звесткі можна атрымаць па тэлефонах: 33-25-11 і 33-13-52.

В. АНТОНАЎ.

ЗАПРАШАЕ НАВАПОЛАЦК

Наваполацкі політэхнічны інстытут пры ўдзеле і садзейнічанні шэрагу арганізацый і ўстаноў рэспублікі і гарадоў Полацка і Наваполацка праводзіць у Наваполацку 27—28 кастрычніка 1993 г. рэспубліканскую навукова-тэарэтычную канферэнцыю «Вацлаў Ластоўскі — актыўны дзеяч беларускага адраджэння», прысвечаную 110-ай гадавіне з дня нараджэння В. Ластоўскага.

На канферэнцыі плануецца абмеркаваць наступныя тэмы: грамадска-палітычныя погляды В. Ластоўскага часоў Беларускай сацыялістычнай грамады; гістарычная канцэпцыя В. Ластоўскага; В. Ластоўскі як ідэолаг адраджэння; асаблівасці літаратурнай творчасці В. Ластоўскага; роля В. Ластоўскага ў гісторыі БНР; спадчына В. Ластоўскага і праблемы будаўніцтва незалежнай Беларусі на сучасным этапе.

Тэлефоны для даведак у Наваполацку: 5-21-23 і 5-13-72.

ЛіМ - часопіс

На наступны дзень, 19 верасня, раніцаю Г. Гарэцкі ўжо быў у бальніцы. Яго Гаульска яшчэ не страціла прытомнасці, была сумотная-сумотная, а ў 11.30 яна памерла. У той жа дзень студэнты Асацыяцыі дасталі грузавую машыну і дамовіліся аб месцы пахавання каля Галовінскага манастыра. Гору Г. Гарэцкага не было канца. Гэты дзень на ўсё яго жыццё застаўся самым цяжкім, самым сумотным — ён ніколі не забываў тую жудасную згубу. Брат Максім прысвяціў Ганне «Хрэстаматыю беларускай літаратуры», а ў «Камароўскай хроніцы» падрабязна апісаў гэты трагічны выпадок і смерць сястры. Уладзімір Дубоўка на першай старонцы зборніка вершаў «Строма», выдадзенага ў Вільні ў 1923 г., напісаў: «Светлае памяці Ганулі Гарэцкай, як вяночка на магілку ў чужыне, прысвячаю. Аўтар».

У справе знаходзіцца характарыстыка студэнтаў ПСГА Жыгалава, Гарэцкага і Артабалеўскага, якая датавана 25 верасня і, відаць, састаўлена ў ІВ аддзяленні СА ДПУ.

«В Петровской С.-Х. Академии, благодаря умелому руководству реакционной части профессуры и верхушек студенчества, отношение студенческой массы к Советской власти и ее мероприятиям в области руководства и методологии преподавания в Высшей школе определено отрицательное... «Руководящую роль в Академии до последнего времени играл так называемый Совет 18, избранный еще в 1920 г.»... работа его сводилась исключительно к анти-советской и анти-коммунистической деятельности среди студенчества. Совет группировал вокруг себя наиболее реакционную часть студенчества... «Группой 18 издается журнал «Младость», который вышел пока еще первым номером... Журнал представляет из себя «Орган Кружка Общественной Агрономии и Совета 18»... и блещет подзаголовками, вроде «Прежнее русское народа темпо, его настоящее ужасно и у него нет права на будущее»/Думя в сумерках/».

«...Для характеристики демократической группы нужно отметить, что приобретая влияние на студентов, особенно после арестов ее членов /зимой 1920 г./, она проводила ряд студенческих собраний и выборов... «После издания распоряжения Главпрофобра о Гостинендиях группа эта, соорорганизовав с проф. Дояренко и Ждановым особую комиссию по улучшению быта студентов и не сделав ни одного реального предприятия — постановила вызвать протест студенчества против разбивки его на категории... «При всяких политических арестах группа организовала их, открывала сбор в пользу голодающих заключенных товарищей и т.п. Группа несомненно была связана с аналогичными группами в других ВУЗ-ах, т.к. была в курсе событий в жизни Московских ВУЗ-ов.

Заканчэнне. Пачатак у папярэднім нумары

Одними из наиболее активных деятелей членов этой группы и являлись Жигалов, Артобалеуский и Горещкий. Кроме того, они принимали участие в работах кружка «Общественной Агрономии».

28 верасня быў складзены «Протокол представителей общестуденческих организаций Петровской С.-Х. Академии», які падпісалі пяць сяброў розных камісій, гурткаў... «собравшись по предложению представителя комячейки ПСХА тов. Дьякова»: «Заявляем следующее: Тов. Горещкий, как общественный работник всегда отличался аккуратностью, трудолюбием и выполнял все возлагавшиеся на него обязанности... «Что касается обвинения его в пятилетней антисоветской агитации, то подобное утверждение совершенно не соответствует действительности». ...«ярким доказательством

с которой он сжился, сроднился. Такой патриотизм увеличивает интенсивность индивидуального и общественного творчества. Такой национализм, национальный по форме с глубокой интернациональной всечеловеческой сущностью, высоко прогрессивен. Но ведь в «Младости» национализм — мессианство, которое так много погубило...» Ён крытыкуе інтэлігенцыю «Младости» за яе расчараванасць у рэвалюцыі, за тое, што яе мэта «туманна, сера, неярка». «Такова «Младость». Как-то невольно напрашивается: не лучше ли бы назваць «дряхлеющая старость».

Другі артыкул — «Регрессивность и прогрессивность национальных возрождений». Г.Гарэцкі ў ім падкрэслівае: «Только родной язык, как создание и выражение народного творчества, может быть наиболее рационально при-

Радзім ГАРЭЦКІ

ПЕРШЫ АРЫШТ

3 ЖЫЦЦЯ ГАЎРЫЛЫ ГАРЭЦКАГА

революционности убеждений тов. Горещкого могут служить его доклады в дискуссионных вечерах... и периодических бюллетенях в качестве статей /см. приложение/. ...«необходимо вернуть тов. Горещкого в ряды трудовых студенческих масс, работающих рука об руку с Советской Властью»...

На наступны дзень група камуністаў з 7 чалавек на чале з Мікалаем Смаленскім складала ліст, у якім пішуць, што... «Знают т.Горещкого, как одного из честных бескорыстных и идейных сторонников советской власти, ...который защищал ее от нападок со стороны правых элементов». ...«Поэтому мы считаем, что факт высылки тов. Горещкого за пределы РСФСР является результатом неточного выяснения сути дела...»

Ужо 30 верасня гэтыя заявы разам з выліскай з пратакола пасяджэння бюро комячэйкі, копіямі артыкулаў Г.Гарэцкага і станочным водгукам на іх Рындзінай былі насланы на Лубянку.

Што з сябе уяўляюць артыкулы Г.Гарэцкага, якія былі надрукаваны ў дадатках да часопіса «Младость»? Артыкул «Младость» в пелельных сумерках» прысвечаны крытыцы першага нумара часопіса «Младость». Аўтар піша: «Я глубоко преклоняюсь перед искренним всечеловеческим патриотизмом, который любя весь мир, любит свою родину, как частицу этого мира, частица,

знанным для словесного, звукового выявления всех тайников и глубин этого творчества». З другога боку, ён папярэджае, што «языковое возрождение наций становится не средством к увеличению интенсивности всякого рода творчеств, а самоцелью». Далей: «Национальные движения в России... стали массовыми, в них принимает участие главный и единственный судья, его Величество — сам Народ. Задача возрожденческой белорусской и украинской интеллигенции стремиться так повлиять на ход движений, чтобы они резонировали с лучшими освободительными социально политическими идеями XX-го века. В этом им должна помочь интеллигенция и великорусская. Надо ослабить остроту национального конфликта и скорее приблизить время, когда национальное движение переходит в широкое культурно-экономическое возрождение. Для этого прежде всего нужно утратить препятствие к национальной свободе угнетенных народов, убит в своей душе легко могущий зародиться «великодержавный шовинизм»; надо предостерегать возрождающиеся народности от их ошибок, надо критиковать по здоровью их действия, и тогда вступит в благотворное действие тот перевес прогрессивных элементов над регрессивными, которые в национальных движениях наблюдаются».

Як бачым, Г.Гарэцкі не проста ўдзельнічаў у часопісе «Младость», за што яго абвінавачвалі органы ДПУ, а, наадварот, крытыкаваў ідэйныя палітычны напрамак гэтага часопіса.

З кастрычніка за подпісам загадчыка Беларускага цэнтральнага бюро па асветце Наркамсветы М.Лойкі, інструктара і сакратара была паслана характарыстыка Гарэцкага Г.І., у якой гаварылася, што ведае яго «...как марксистски мыслящего человека и несомненного сторонника Советской Власти. На публичных студенческих собраниях им неизменно выдвигались принципы социальной революции и борьбы с шовинистическими тенденциями, что нередко приводило к расколу студенчества на два резко враждебных лагеря: тов. Горещкий всегда шел рука об руку с лагерем революционным».

В личной жизни т.Горещкий известен Центральному Бюро как прямой, безукоризненно честный и порядочный товарищ. Исходя из вышесказанного, Белорусское центральное бюро считает арест т.Горещкого следствием недоразумения».

5-ым кастрычніка датавана зробленая на 2-й вокладцы ўсёй справы рэзалюцыя В.Мянжынскага: «Оставить в Академии и не трогать, т.к. считает для себя всю эту историю оскорбительной в виду его прежней советской работы. Просил просмотреть его статьи в «Известиях» под ред. Преображенского и т.д.»

Не зусім ясна, у гэты дзень ці калі раней, але, як успамінае Гаўрыла Іванавіч, яго на допыт паклікаў сам В.Мянжынскі, які быў у той час адным з кіраўнікоў Дзяржаўнага Палітычнага Упраўлення НКУС РСФСР. Гамонка працавала каля 1,5 гадзіны. Мянжынскі больш маўчаў і з цікавасцю слухаў студэнта, які з вялікай палкасцю апавядаў пра Беларусь, пра яе гісторыю, геаграфію, культуру і яе праблемы, пра неабходнасць нацыянальна-эканамічнага адраджэння рэспублікі. Мянжынскі з цікавасцю выслухаў, але параў больш ніколі не займаўся ніякімі грамадскімі арганізацыямі, бо інакш зноў будучь непрыемнасці.

Ужо на наступны дзень было складзена «Заклучение»: «Я, помощник нач. IV Отделения СО ГПУ Бахвалов, рассмотрев дело N 15729 гр-на Горещкого Г.И., 22 лет, происхождением из мещан Смоленской губ., нашел, что Горещкий был арестован на основании агентурного материала, из которого усматривалась антисоветская деятельность Горещкого, что последний подлежал высылке за границу, но, принимая во внимание, что антисоветская деятельность Горещкого следствием не доказана, а посему полагаю:

Дело следствием прекратить. Горещкого из-под стражи освободить и дело сдать в архив.

Пом. нач. Отд. СО ГПУ Бахвалов
Согласен: Нач. IV отд. СО ГПУ
З.Аранский

Чырвонымі чарніцамі наўскасак рэзалюцыя:
«Утверждаю. Ягода. 10.X.22 г.»

ТЭРАКТ

(Пачатак на стар. 8-9)

— Валеры Піменавіч, — скажашына, — Вам тэрміновыя партыіныя даручэнне. Быжыне ў часці і адшуканне там палкоўніка Хроніка. Няхай ідзе своды.

Валеры Піменавіч адзіўся, але табет. Ён мільнуў КШН, дзе дзяжурныя жаўнеры гулялі ў карты, і апынуўся на тэрыторыі часці. Пасустрат яму ярка шую палкоўнік Хронік у парадным мундзіры, але без дзвят, якую не мог адшукать ні дома, ні пінсэр у сябе ў часці. Ён таму быў вельмі не ў гуморы.

— Гаварылі палкоўнік, — пасунуўся да яго Гносікаў, — кве тэрміновыя прорэнь да трыбуны.

Палкоўнік Хронік спыніўся. Ён зціяк не мог успомніць, што гэта за чыўнічы і мікрафонам. Але рантам адзіўся.

— А як вы своды трыбулі?

Гносікаў пакізаў пасьчыкам.

— Праз кінэз, — скажаў ён.

— Дзяжурны! — тэроў палкоўнік.

Выбеллі дзяжурныя. На халудыня хавалі ў кінэзі карты.

— Чаму ў распалажэнні часці чужыя?

— Чыясена спытаў палкоўнік.

Дзяжурны пераглынуўся.

Палкоўнік азірнуў.

— Убывь яго, маць чышу туды і расту-ды! — ён пакізаў на Гносікава. — Высветліць, хто ён такі і што яму тут трыба!

Валеры Піменавіч схавалі і пацягнулі на КШН, дзе накілі, адабралі мікрафон, ваявалі і накілі ў дзяжурны пярэм уніз на калядзкую падлогу.

Палкоўнік адзіваў пошукі дзвяті.

Між тым Пешакоў вярнуўся на пашп-

чу і з заданчывеннем утэрніўся ў тым, што на трыбуне ўсё засталася некрунутым. У яго быў свой, вядомы толькі яму аднаму рылік. Днямі адін з інфарматараў нечакана панедзіму вельмі важную вестку. Ён абгрунтавана і пераканаўча выклаў на пятнаціці старонках з двух бакоў, што дырэктар будьба-ператрашоўтата комплексу Кшыроў — амерыканскі шпінё. Калі Пешакоў адразу стаў правярць, то высветліў цікавыя факты. Так, восенню мінулага года Кшыроў выкінуў з комплексу сотні тон быцітам падпісанай бульбы і не на гарадкі сметнік, а прыхавана ў лес. Тую бульбу, вядома, праз некіль час павяліорыла мясцовыя насельніцтва, і ў раёне рэзка ўзрос працінт самагонаварэння, чым дзяржаве былі нанесены значныя маральныя і матэрыяльныя страты. Верагодна, здагадаўся Пешакоў, што ў дні 60-х угодкаў Вялікага Кастрычніка ён мог паўпарыць сабатаж, а каб прыкрыць гэта злчынства і адцягнуць увагу, то і быў здзейснены тэрырыстычны акт на плошчы. Заставілася высветліць, хто непасрэдна выканаўца. Тут у Пешакова былі

скіе меркаванні. Нездарма ён падключыў да вышучу Хекальскага. Справа была ў тым, што ў клубе будьбакомплексу пачаў працаваць член літаб'яднання, інвалід другой групы па зроку Бабаед, які паставіў «Батлейку» — лячэчны спека-такль, дзе размаўлялі па-беларуску. Пешакоў далажыў, што сам Бабаед размаўляе на роднай мове пастаянна, і што нават Кшыроў пачаў ужываць у раз-мове з падначаленымі беларускія словы, кшталтам: «лайлак», «пустадомак», «ёлу». Гэта была ўжо яўная нацыяналістычная змова.

Цяпер Пешакоў абшукаў вачыма плошчу і з задавальненнем выявіў на ёй Кшыроўка, які, тэўна, для маскіроўкі, таксама прычупіў на грудзі чырвоны бант.

У гэты ж час, нібы скрозь туман, сакратар па ідэалогіі Салавей убачыла, як расчыніліся дзверы райкама і адтуль выйшла ўсё раённае начальства і з імі адка-ны таварыш з абкама. /Марыя Еліфануна вызначыла яго па вельмі высокай, значна вышэйшай за іншых, пыжыкавай шапцы/. Яны скіравалі да трыбуны. У галаве сакратара па ідэалогіі

12 кастрычніка адбылося пасяджэнне Калегіі ДПУ, якое паставіла: «Во изменение постановления от 6.09.22 г. освободить, дело прекратить и сдать в архив».

Тым жа днём датаваны «Талон», накіраваны Упраўленнем справам ДПУ начальніку ўнутранай турмы: «С получением сего немедленно освободить из ареста Горецкого Гаврила Ивановича. С освобожденного взять подписку об освобождении...»

У справе ёсць яшчэ некалькі вельмі цікавых дакументаў, якія датаваны больш познімі днямі, і таму не зусім разумела, ці вядомы яны былі раней і ці мелі які-небудзь уплыў на лёс «освобожденного».

19 кастрычніка за подпісам старшыні ДПУ Беларусі Ольскага ў Маскву была дадзена шифраваная тэлеграма: «Постановлением ГПУ высылается за границу числе антисоветской профессуры белорусский деятель Горецкий. Центральное Бюро Компартии через ГПУ просит высылку за границу заменить высылкой одну из отдельных губерний России. Появление Горецкого помешает начатой ЦК работе разложению Белоруссов Шовинистов и наоборот усилит их контрреволюционные настроения».

Хаця і вызвалілі Г.Гарэцкага, але, відаць, працягвалі цікавіцца яго асобай. Так, у канцы ўжо вядомай нам характарыстыкі трох студэнтаў ПСГА алоўкам нейкі І.Рэштатаў 24.10.22 піша:

«Горецкий Гавриил Иванович — студент экономического отдела, один из видных работников кружка Общественной Агрономии по созданию «Агроном-Общественника». Ко всем мероприятиям Соввласти и особенно в области реформы Высшей школы относится крайне враждебно. Ведет антисоветскую и антикоммунистическую агитацию. Избран общим студенческим собранием для связи с обществом помощи ВУЗ».

Намеснік начальніка СА ДПУ /Масква/ Сурта 11.Х1. просіць старшыню ДПУ Беларусі «срочно исполнить наше... от 31.Х и... от 26.Х. в коих... выслать в СО ГПУ с нарочным весь материал имеющийся в Вашем распоряжении и в распоряжении Центрального Бюро Компартии Белоруссия Горецкого».

Толькі ў снежні 1922 г. пад грыфам «Сов. секретно» прыйшоў адказ: «Нач. СО ГПУ тов. Самсонову /Москва/»

Центральнаму Бюро Компартии Беларусі Горецкий восторонне неізнестен. Ізнестен лішч як беларус-шовініст. Наша тэлеграма... была зызвана по следуючай прычыне. ЦБ КПБ узнава прадполагавшэйся высылке Горецкого заграіцу абратілось к нам с просьбой дать телеграмму в ГПУ с ходатайством в случае если высылка Горецкого заграіцу дождна состояться, то выслать его вместо заграіцы в одну из отдаленных губерний РСФСР по следуючим мотивам — высылка за граіцу могла бы помешать работе ЦБ по расколу беларуссов-шовіністов находящихса за граіцей. ЦБ прося о посылке

указанной выше телеграммы стояло перед фактом ареста Горецкого в Москве и возможности его высылки за граіцу, что мешало бы работе ЦБ за граіцей — почему оно и абратілось к нам с указанной выше просьбой. Матеріалов же о контрреволюционной деятельности Горецкого ЦБ не імее.

Горецкий, по наведенным нами справкам, уроженец Гомельской губ. — беларус-шовініст, стоящий на платформе полной независимости Белоруссии, беспартийный, близок к беларусским эсерам. В беларусской работе выделялся как литератор, сотрудничал в ряде беларусских журналов. Выявить физиономию Горецкого восторонне невозможно, т.к. он все время работал в Гомельской губ. и Минску ізнестен лішч по его журнальным статьям, характеризующим его как беларуса-шовініста.

Брат Горецкого находится в Ковно, работает в Белорусском правительстве Ластовского. Он состоит в группе беларуссов, стоящих на Советской платформе.

Присем препровождается копия письма Горецкого, написанное им после ареста к тов.Игнатовскому — Наркому Просвещения Белоруссии — для сведения.

Зам. пред ГПУ Б /Пинталь/ Нач. СО /Корейва/»

Апошні ў справе — ліст, аб якім упамінаецца ў канцы папярэдняга дакумента і які датаваны 25.Х.22 г. У ім Г.Гарэцкі піша:

«Наізунае чулі Вы аб ўсех здарэннях нядобрых у Маскве. Усе гэта звязываецца з дзейнасцю беларускай культурна-навуковай асацыяцыі студэнтаў маскоўскіх навуковых устаноў. Да гэтага далучаецца выданне «Маладой Беларусі», прайшоўшай праз фактычнае рэдактаванне Дз.Каравайчыка, а таму адбўшай у асобе настроі зусім не родных у поўнай меры беларускай студэнцкай моладзі, маладой беларускай інтэлігенцыі. Дадаецца да гэтага несвядомасць расійскае і большасці беларускае грамады ў нацыянальным пытанні, невернае разуменне прынцыпаў інтэрнацыянала, касабоека тлумачэнне ідэй дэмакратычнага цэнтралізма і інш. Усе гэта разам стварае навокал культурна-эканамічнага Адраджэння Беларусі /нават няма дамінанты нацыянальнага/ хваравітую атмасферу, а часам адносіны рэзкай западазронасці, блізкай да параўнання ўсяго беларускага з контр-рэвалюцыйным. Гэта ж выгукнула гвалтоўны арышт мяне па даносе аднаго са студэнтаў — хворага маньяка, вытвараючага з сябе асобу малаго Напалеона. Забытаны клубок цяжкіх непаразуменняў распутваецца. З мяне знікаюцца ўсе абвінавачванні, а мажліва поўная рэабілітацыя з боку Г.П.У. Даецца мажлівасць працы. Як ні цяжка, як ні сумна, але пакідаць ранейшае дзейнасці не можна. Асабліва важна пакінуць жывою зда-

ровую Беларускаю Асацыяцыю студэнтаў-пятроўцу, гэта грамада, маючая ў складзе 175 чалавек, можа даць вельмі значную па ўдзельнай вазе частку беларускай агранамічнай інтэлігенцыі, скрозь праняўшую ідэямі Рэнэсансу Беларусі, пабудаванымі на грунце найвялікшых усечалавецкіх ідэй нашага веку.

Мы робім належачыя крокі тутакж ў Акадэміі, троха яснейшай робім тактыку, арганізуем беларусаў-камуністаў, 14-га маябра /ці вярней 12 маябра — у нядзелю/ адбудзецца гадавая сходка Савета Асацыяцыі /1920—22 гг./, у Акадэміі, у Аўдыторыі агульнага земляробства, ад якой шмат залежыць у будучыні. Маецца адным з першых пунктаў быць разгледжаным «Беларускае Адраджэнне і Камуністычная партыя» /або прагрэсіўныя элементы ў беларускім адраджэнні з камуністычнага пункту погляду/, не хацелася бы даваць выкладанне гэтакае адказнае тэмы студэнтам, бо асвятленне будзе далёка не гэтакім поўным, аўтарытэтным і грунтоўным. А таму, дарагі дзядзька, запрашаю Вас — абавязкова прыедзьце на наша свята — прачытайце лекцыю-даклад. Гэта жадана са ўсех бакоў, будзе мець гістарычную важнасць. Дык будзем чакаць Вас несумненна.

Моцна толькі тое, што здабываецца барацьбою. Хочам жыць, тварыць. Да энкаў, да слоў мы хочам даць працу, мы маем рэальную мэту: праз 20—25 гадоў ператварыць Беларусь у Данію. Дык абарвіце хвілінкі і так нехапаючага дарагога часу. Будзеце бачыць добрыя вынікі.

Спадзяюся на Вас моцна. Уся грамада чакае, асабліва камуністычная частка.

С пашанаваннем Гаўр. Гарэцкі.

Аказваецца, як добра, што ДПУ сачыла за перапіскай, а то мы не атрымалі б ліста Г.Гарэцкага У.Ігнатоўскаму, хаця б і ў копіі.

Такім чынам, студэнт ПСГА Г.Гарэцкі тады не быў высланы за граіцу /меркавалі паслаць у Нямеччыну/. Невядома, што яго выратавала: ці то смерць сястры, што адклала высылку з «четверга» на 10 дзён, ці тыя добрыя водгукі і хадаініцтва сумленных людзей з Акадэміі /што мала верагодна, бо следчым факты і доказы былі непатрэбны/, ці просьба Цэнтральнага Бюро КП Беларусі, якой Гарэцкі перашкаджаў за мяжой весці разбуральную справу сярод «беларусаў-шавіністаў», ці размова з В.Мяньжынскім, якому спадабаўся палкі юнак і ён яго пашкадаваў. Хутчэй за ўсё, усе падзеі разам паўплывалі на яго лёс, які пры іншым зыходзе быў бы зусім другі...

Беларуская культурна-навуковая асацыяцыя студэнтаў Пятроўскай сельскагаспадарчай акадэміі пасля вядомых нам падзей у хуткім часе распалася, а многія мары маладога студэнта — старшыні гэтай Асацыяцыі, на жаль, так і засталіся толькі марамі...

МЫ ТАК ЯГО ЛЮБІЛІ...

ПАМЯЦІ ЮРЫЯ КАЗЮЧЫЦА

Ён цяжка хварэў. Дыягназ — трагічны, безвыходны, безнадзейны — быў вядомы, ды ў яго ніхто не хацеў верыць. Але ж гэта здарылася — Юра Казючыц пайшоў ад нас у іншы свет. Пайшоў маладым, прыгожым, поўным прагі да жыцця і творчасці. Ён заўсёды працаваў азартна, натхнёна, радасна.

Юра быў светлым чалавекам, верным сябрам, жыццярэдасным, таварыскім. Любіў спяваць пад гітару, збіраць вакол сябе людзей, быў душою кампаніі. Жартам, гумарам мог разрадыць напружаную атмасферу, захапіць калет сваім настроем, сусцешыць у цяжкую хвіліну.

Ён быў сапраўдным Чалавекам, і можна прайшоў жорсткае выпрабаванне лёсу. Не думаў пра смерць і не хацеў паміраць.

Але, мабыць, прадчуваў, што засталася яму нядоўга. Неяк, развітваючыся ў бальніцы, сказаў: «А некралог пра мяне напішыце добры...»

Вось і некралог... Крыўдна, балюча, горка, бо хіба ж у гэтым жанры казаць пра Юрыя Казючыца — выдатнага артыста з вялікім патэнцыялам і дыяпазінам творчых магчымасцей. Ён валодаў шырокім спектрам сродкаў акцёрскай выразнасці, лёгка пераходзіў ад камічнага, гратэскага стылю да сцэнічнай, праўдзівасці і псіхалагічнай глыбіні.

У «Камедыі пра Лісістрату» Юра гарэзліва, дзёрзка працаваў у жанры вострай буфоннай камедыі, «заводзіў» залу жартамі і ўраджаў самахварнасцю выканання.

Ён увасобіў вобраз Гамлета, юнака, поўнага сіл і энергіі, нязмушана пераходзячы ад тонкага псіхалагізму да сарказму, з'едлівай іроніі, укладаючы ў гамлетаўскія пытанні ўсхваляваную, устрывожаную душу.

У Тэатры-студыі кінаакцёра ён сыграў свае лепшыя ролі, у тым ліку і такую рэдкую, самабытную, як батлейшчык у спектаклі «Дзіця з Віфлеема», праз яе выказваючы любоў да роднага беларускага слова, нацыянальнай культуры, яе вытокаў.

Ён шмат здымаўся ў кіно, але любімай заставаўся роля Васіля ў стужцы «Людзі на балоце», дзе яму ўдалося патрапіць у сапраўдны беларускі характар.

Можна доўжыць пералік роляў гэтага выдатнага акцёра, але «схапіць» цалкам феномен Юрыя Казючыца вельмі складана. Ён быў такі, які быў — выпраменьваў святло і радасць. Ва ўсім, у жыцці і ў творчасці.

У Рускім тэатры ягонай апошняй працай быў «Амфітрыён», спектакль, у якім Юра дэманстраваў бляск акцёрскага майстэрства, да вышынь якога так натхнёна крочыў.

Як шкада, што шлях гэты быў такі кароткі...

Тэатр-студыя кінаакцёра

непта звінела ўсё мацней і мацней. Мільгалі думкі адна дзевергодней за другую. Пабежчы і папярэдзіць? Закрыць сваім целам?

Яна азірнула. Ні палкоўніка, ні Самхвала, ні Пашкова, ні радыёарганізатара Гіносікава не было. Ужо не гарачыя, а халодныя мурашы папаўзлі ў яе па спіне.

Урачыстая працэсія набліжалася. Марыя Епіфанаўна заплюшчыла вочы. Калі ж яна расплюшчыла іх, то ўбачыла, як сакратар Прус, адказны таварыш з абкама, другі сакратар Дубовік і іншае начальства падыходзяць да трыбуны. Яна шагнула наперад, раскрыла рот, каб сказаць ім пра ўсё, але ў горле перасохла і адтуль не вырвалася ані слова.

Нібы ў сне яна ўбачыла, як Прус і абкамавец з высокаўзнятымі галавамі, не глядзячы пад ногі, узышлі на трыбуну. Раптам яны нібы спатыкнуліся. Узнікла збянтэжанасць. Марыя Епіфанаўна пасунулася бліжэй і зірнула: першы сакратар Прус, а за ім і адказны таварыш з абкама... наступілі на кучу.

У галаве сакратара па ідэалогіі быць

цам лопнула нейкая струна, і ў наступіўшай шпшыні яна залілася гучным рогатам.

— Ха-ха-ха-ха! — аж заходзілася яна. Аднекуль ужо узнік загарагдзела Самхвал, зашаптаў Прусу на вуха, потым яе схалпілі за рукі, але яна вырвалася, узмахнула сарваным з галавы парыком і... запела «Інтэрнацыянал».

Роўна ў вызначаны час Пляшакоў быў на явачным месцы ў скверыку, але Хекальскага там не знайшоў, разлаваўся і, плюнуўшы на законы канспірацыі, паехаў да яго на кватэру.

Хекальскі, які нікуды не хадзіў і нічога не высвятляў і дагэтуль ад страху выпіў паўтары бутэлькі гарэлкі, сядзеў у пакоі і мутнымі вачыма глядзеў у адну кропку. Пляшакоў, як толькі ўвайшоў, то ўключыў дыктафон і пачаў допыт.

— Дык усё высветліў?
— Усё, — згадзіўся Хекальскі.
— Ці праўда, што дырэктар бульбаперапрацоўчага комплексу Кныроў — агент ЦРУ? — спытаў Пляшакоў.
— Так, праўда, — адказаў Хекальскі.

— Можна, ён рэзідэнт?
— Так, рэзідэнт.

— А культработнік Бабаед, можа, таксама агент?

— Так, — пацвердзіў Хекальскі і пацягнуўся да шклянкі.
Пляшакоў дазволіў.

— Дык гэта Бабаед здзейсніў тэракт на плошчы? — зноў дапытваўся Пляшакоў.
Хекальскі кінуў галавой і ікнуў.

Пляшакоў пацікавіўся, колькі членаў літаб'яднання і хто — агентурна звязаны з Кныровым — Бабаедам.

— Усе, — сказаў Хекальскі і зноў пацягнуўся да шклянкі.

— Усе, — гэта значыць і ты? — аж здзівіўся Пляшакоў.
— Так, — пацвердзіў Хекальскі, паваліўся на канапу і... захрап.

Пляшакоў выключыў дыктафон і вийшаў з кватэры. Ён сеў за руль і ўключыў запальванне. Вочы яго сатанінскі блішчэлі.

Ён ехаў прама ў вобласць.

У беларускага дызайну сёлета два юбілей. Адзін — радасны, другі — сумны. Першы — 75- годдзе пачатку дызайну ў Беларусі. Другі — 70 год заўчаснай пагібелі ягоных першых парасткаў.

Пачнём з першай падзеі. Не, мы не знойдзем ніякай, гэтак кажучы, афіцыйна вызначанай даты пачатку беларускага дызайну. Але ў 1918 годзе адбылося тое, што можна трактаваць як першы штуршок, ад якога распачалася дызайнерская дзейнасць у Беларусі. Гаворка ідзе аб стварэнні ў Віцебску Народнай мастацкай вучэльні. Дакладней, тады толькі было прынята рашэнне аб стварэнні такой вучэльні на базе прыватнай мастацкай школы-майстэрні Ю.Пэна. Быў прызначаны дырэктар вучэльні — малады мастак, сам выхаванец школы Пэна Марк Шагал. Быў абвешчаны прыем у новую навучальную ўстанову, у якую на працягу некалькіх дзён запісалася больш за сто чалавек. Але пакуль усё гэта было толькі добрыя намеры.

ДВА ЮБІЛЕІ БЕЛАРУСКАГА ДЫЗАЙНА

Наваяўлены дырэктар наваяўленай вучэльні заклікае калег-мастакоў, каб яны дапамаглі ў стварэнні маладой мастацкай школы. У канцы 1918 года ў газеце «Искусство Коммуны» друкуецца артыкул М.Шагала, у якім ён запрашае мастакоў з розных гарадоў краіны прыехаць працаваць у Віцебск.

Заклік Шагала не застаўся без водгуку. Неўзабаве на перон віцебскага вакзала з паяздоў, што прыбываюць з Масквы і Петраграда, выходзяць людзі са скрынямі для фарбаў, з рулонамі паперы, складнымі мальбертамі. Сярод іх вылучаецца гордая постаць цёмнавалосага мужчыны са строгім энергічным тварам — Казімір Малевіч, бацька новага напрамку абстрактнага жывалісу — «супрэматызму». А вунь тая прыгожая маладая жанчына — яго бліжэйшая папличніца Вера Ермалаева. Невысокі лысаваты мужчына з чорнымі вачамі — графік-канструктывіст Л.Лісіцкі. Побач — вядомы жывалісец І.Дабужынскі.

З 1919 года, з прыбыццём у Віцебск вядомых мастакоў, мастацкае жыццё набывае нечаканы для губернскага горада сталічны размах. У горадзе ствараецца першы ў савецкай краіне музей сучаснага мастацтва. У аснове калекцыя карцін, дасланых у Віцебск з Петраграда. Аддзелам выяўленчых мастацтваў. Народная мастацкая вучэльня ператвараецца ў Віцебскія дзяржаўныя мастацкія майстэрні, а потым у Мастацка-практычны інстытут. І нарэшце па ініцыятыве Малевіча і Ермалаевай ствараецца аб'яднанне «левых» мастакоў УНОВІС /Учредители нового искусства/, у якое, акрамя яго заснавальнікаў, уваходзяць Л.Лісіцкі, М.Суэцін, І.Чашнік, Л.Юдзін і іншыя. Менавіта ў творчасці членаў УНОВІСа і праявіліся парасткі таго, што мы сёння называем прамысловым дызайнам. Гэта УНОВІСу належыць ідэя «вытворчасці праектаў новых форм утылітарных патрэб і рэалізацыі іх у жыццё».

У майстэрнях сяброў УНОВІСа праца ішла дзень і ноч: тут і распрацоўка мэблі, і розных інтэр'ераў, і архітэктурных аб'ектаў, у тым ліку утылітарных будынкаў, і прадметаў побыту, і аздоба кніг. Новыя мастацкія формы мастакі УНОВІСа шукалі ў сувязі з сучасным светам тэхнікі. Лідэр новага руху К.Малевіч пісаў: «Як у нашым тэхнічным жыцці: мы не можам карыстацца толькі караблямі, на якіх ездзілі сарацины, — так і ў мастацтве мы павінны шукаць формы, адпаведныя сучаснаму жыццю... Тэхнічны бок нашага часу ідзе ўсё далей наперад, а мастацтва стараюцца пасунуць усё далей назад. Вось чаму вышэй, значней і каштоўней тыя людзі, якія ідуць за сваім часам».

Менавіта з Віцебска сталі распаўсюджвацца па краіне новыя эстэтычныя ідэі, філіі УНОВІСа ствараюцца ў Маскве, Петраградзе, Смаленску, Арэнбурзе, Саратаве, Пермі. Ідэі

ўновісаўцаў леглі і ў падмурак тэорыі так звананага «вытворчага мастацтва», якая была вельмі папулярная ў 20-я гады ў асяроддзі савецкіх мастакоў «левага» кірунку. Распрацоўкай гэтай тэорыі займаліся выдатныя тагачасныя тэарэтыкі новага мастацтва Б.Арватаў, А.Ган, Н.Тарабукін. На практыцы ж яе ажыццяўлялі піянеры савецкага дызайну А.Родчанка, У.Татлін, Л.Папова, А.Сямёнава і іншыя. Прадстаўнікі «вытворчай» канцэпцыі жадалі зліцца мастацтва непасрэдна з жыццём, шлях да чаго бачылі ў эстэтызацыі побыту. Мастацтва ўяўлялася ім не проста часткай культуры чалавека, але жыццёбудовай, метадам выхавання людзей. «Мастацтва як метады будовы жыцця... — вось лозунг, пад якім ідзе пралетарскае ўяўленне аб навуцы мастацтва», — пісаў адзін з тэарэтыкаў «вытворчай» канцэпцыі. Наогул жа гэта былі тыя ж ідэі, што распрацоўваліся віцебскім УНОВІСам.

А тым часам у Віцебску, у Мастацка-практычным інстытуце навучальны працэс усё болей удаканальваўся. Віцебск ідзе ў нагу з часам і нават уперадзе часу. У Мастацка-практычным інстытуце практыкуюцца рознаўзроўневае выкладанне ад «азоў» выяўленчага мастацтва і да навуковага аддзя-

лення /нешта накшталт аспірантуры/. Па заканчэнні навуковага курса студэнт павінен, акрамя выканання экзаменацыйных практычных заданняў, жывалісных ці праектных, напісаць тэарэтычную работу.

Уяўленне пра тыя дысцыпліны, якія праходзілі ў інстытуце, можа даць вытрымка з праграмы Матэрыяльнага факультэта аддзялення УНОВІСа:

1. Знаёмства з матэрыяламі, апрацоўка іх.
2. Тэхніка-вопытнае ўтварэнне элементаў...
3. Канструяванне формы...
4. Выразненне дынамікі і статыкі...
5. Канструяванне як вопыт узаемаадносін элементаў, размеркаванне цяжару.
6. Праекцыя пабудовы формы ў прасторы і г.д.

Якія ж задачы ставілі перад сабой стваральнікі Віцебскага Мастацка-практычнага інстытута? Гэта відаць з чарнавіка праграмы, які захаваўся з тых часоў. У ёй гаворыцца пра тое, што зараз дзяржаве патрэбны спецыялісты, якія б маглі стварыць сучасны рэчавы свет, дзе б жытло, масты, аэрапланы, рэчы побыту не толькі характарызаваліся б тэхнічнай дасканаласцю, але і былі ў сваім родзе творами мастацтва. Мастацтва ж зараз жыве «не паўторам ужо знойдзеных форм, якія цяпер толькі паліруюцца з агітацыйнай мэтай, але стварэннем адзінага фронту канструктыўнай творчасці. У ёй ляжыць асноўная думка».

Вялікія планы. Вялікія мары. Здаецца, наперадзе шмат цікавага, значнага... Але васьмі 1922 год. Ад перона віцебскага вакзала адыходзіць цягнік на Петраград. У адным з вагонаў поезда К.Малевіч. Ён ужо ніколі не вернецца ў Віцебск. За Малевічам Беларусь пакідаюць Л.Лісіцкі, В.Ермалаева, іншыя выкладчыкі Віцебскага мастацка-практычнага інстытута. Якая ж таму прычына? Найперш — сіла інерцыі мыслення, прыхільнасць да існуючых, звыклых эстэтычных уяўленняў і густаў, як у грамадстве ў цэлым, так і ў мясцовай адміністрацыі. У далейшым выявіцца і іншыя, больш глыбокія прычыны ўціску дызайну, але аб гэтым далей.

Яшчэ да ад'езда Малевіча пачаліся напады ў мясцовай прэсе на УНОВІС. Так, у адным з нумароў віцебскага часопіса «Искусство» ў артыкуле пад назвай «Пра УНОВІС» пісалася наступнае: «Мы хочам сапраўднай жываліснай культуры. Нам абрыдлі кругі, квадраты, трохкутнікі і бессэнсоўныя словы пра збудаванне рухомага вакзалаў у прасторы і г.д. УНОВІС растоптвае і забівае ў памочнікаў майстроў /так у Мастацка-практычным інстытуце называліся навучэнцы. — Я.Л./ усялякае пачуццё прыгажосці і эстэтычнага ўспрымання...» Патроху пачынаецца адміністрацыйны наступ на Мастацка-практычны інстытут. Губпрафасветы патрабуе аддаць частку памяшканняў інстытута для му-

зычнага тэхнікума. У сувязі з гэтым у інстытуце скарачаюць сталярную, малярную майстэрні, а таксама майстэрню УНОВІСа. Прышлося закрыць і музей сучаснага мастацтва.

У хуткім часе Віцебскі губернерскі аддзел Рбочна-сялянскай інспекцыі праводзіць у інстытуце рэвізію яго работы, пачынаючы з 1918 года. Рэвізоры вынікамі рэвізіі не задаволены, па іх меркаванню, гэтая навучальная ўстанова не адпавядае свайму прызначэнню. Да таго ж адмоўнае ўражанне ў начальства выклікае выстава студэнцкіх работ, большасць якіх выканана ў авангардысцкім стылі. За ўсім гэтым ідуць і «аргвывады». Інстытут пазбаўляецца статусу вышэйшай навучальнай установы і ператвараецца ў мастацкі тэхнікум. Гэтая мера выклікае адабрэненне дэлегатаў губернскага з'езда работнікаў мастацтваў. Трэба сказаць, што віцебскі мастацкі тэхнікум потым падрыхтаваў нямала таленавітых беларускіх мастакоў, але сярод іх мы ўжо не сустрэнем ніводнага дызайнера. Калыска УНОВІСа і маладога беларускага дызайну была практычна зруйнавана.

Закрыццё Мастацка-практычнага інстытута адбылося ў 1923 годзе — васьмі гэта той сумны 70-гадовы юбілей, пра які мы гаварылі ў пачатку артыкула. Далей, па меры эскалацыі рэпрэсій большавіцкага рэжыму, драматычны лёс лідэраў Віцебскага УНОВІСа ператвараецца ў глыбокую трагедыю. Пасля ад'езду з Віцебска К.Малевіч працаваў у Ленінградзе ў створаным ім інстытуце мастацкай культуры /ГІНХУК/, які таксама пасля адной з «праверак» у 1926 годзе быў закрыты. У 1927 годзе ў Берліне адкрываецца выстава работ Малевіча, на якой прысутнічае сам аўтар. І пасля вяртання ў Ленінград яго арыштоўваюць як «германскага шпіёна». Праз тры месяцы мастака выпускаюць з турмы. Але ён ужо зусім хворы. Праз некалькі год рак уносіць Малевіча ў магілу. У год яго смерці /1935/ была арыштавана бліжэйшая папличніца Малевіча па Віцебскім мастацка-практычным інстытуце В. Ермалаева. Мастачка, якая ў той час займалася фармленнем дзіцячых кніг, за «антысавецкую дзейнасць» была асуджана на пяць гадоў лагераў. Далей Караганда і датковы тэрмін. І васьмі Аральскае мора, баржа, на якой вязуць знявольненых. Усіх высаджаюць на невялікім пясчаным востраве. Сярод асуджаных на пакутніцкую смерць мастачка Вера Ермалаева. Больш аб яе лёсе нічога невядома...

Тое, што гібель маладой беларускай дызайнерскай школы была невыпадковая, даказвае і лёс першай расійскай дызайнерскай навучальнай установы ВХУТЕМАС-ВХУТЕІН. Некалькі пазней яна таксама была асуджана на знікненне. Прычын тут некалькі. Трэба сказаць, што ўзровень вытворчасці ў савецкай краіне ў 20-я гады яшчэ не дазваляў увесці ў прамысловасць метады тэхнічнай эстэтыкі. Не былі падрыхтаваны для ўспрымання новай эстэтыкі і народныя масы, а таксама многія тагачасныя кіраўнікі, што трапілі «з гразі ў князі». Абстрактныя практыкаванні, якімі займаліся дзеячы УНОВІСа, іх проста палохалі. Адвергла новыя эстэтычныя тэорыі і высокае партыйнае начальства. Рэч у тым, што першыя савецкія дызайнеры спрабавалі ўварвацца ў тую сферу, дзе гегемонам павінна была заставацца толькі сама партыя. Успомніце словы аднаго з прадстаўнікоў «вытворчай» лініі: «Мастацтва як метады будовы жыцця... — вось лозунг, пад якім ідзе пралетарскае ўяўленне аб навуцы мастацтва». Вось у гэтым першыя савецкія дызайнеры, па меркаванні тых, хто трымаў уладу, «пераходзілі рамкі». Не, толькі партыя, на чале з вялікім Сталіным можа кіраваць будовай жыцця, той жа, хто прэтэндуе на падмену яе ў гэтай ролі, уяўляе небяспечнасць. Дарэчы, гэты характэрна наогул для ўсіх талітарных сістэм. У фашысцкай Германіі таксама быў закрыты Баўхаўз, дызайнерская школа, якая, як і першыя савецкія дызайнеры, прапаведвала мастацтва як сродак жыццёбудовы. Талітарныя дзяржаўныя сістэмы пільна ахоўваюць недатыкальнасць сваёй усеабдымнасці, гэта іх інстынкт самазахавання.

Так, першыя парасткі дызайну ў савецкай Беларусі выкарчавалі, калі яны толькі паспелі ўзрасці. Але ідэі, якія распрацавалі ўновісаўцы, не былі забытыя, іх увабралі наступныя пакаленні дызайнераў як на Беларусі, так і ў іншых рэспубліках былога Саюза. Больш таго, гэтыя ідэі перасеклі межы СССР і зрабіліся здабыткам культуры ўсяго цывілізаванага чалавецтва. І мы сёння ганарымся, што менавіта Беларусь была адной з першых краін, дзе нарадзіліся перадавыя ідэі сучаснага дызайну. Таму і юбілей у нас і сумны, і радасны.

Якаў ЛЕНСУ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

ГАЗЕТУ РЭДАГАВАЛІ:

Х.ДУНЕЦ	(1932-35)
І.ГУРСКІ	(1935-41)
А.КУЛЯШОУ	(1945-46)
М.ГОРЦАЎ	(1947-49)
П.КАВАЛЕЎ	(1949-50)
В.ВІТКА	(1951-57)
М.ТКАЧОУ	(1957-59)
Я.ШАРАХОЎСКІ	(1959-61)
Н.ПАШКЕВІЧ	(1961-69)
Л.ПРОКША	(1969-72)
Х.ЖЫЧКА	(1972-76)
А.АСІПЕНКА	(1976-80)
А.ЖУК	(1980-86)
А.ВЯРЦІНСКІ	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ, Андрэй ГАНЧАРОЎ (першы намеснік галоўнага рэдактара), Юрась ЗАЛОСКА, Міхась ЗАМСКІ, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Барыс ПЯТРОВІЧ (намеснік галоўнага рэдактара), Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі -- 33-24-61; намеснікі галоўнага рэдактара -- 33-25-25; 33-19-85; аддзелы: публіцыстыкі -- 33-25-25, пісьмаў і грамадскай думкі -- 33-19-85, літаратурнага жыцця -- 33-24-62, крытыкі і бібліяграфіі -- 33-22-04, паэзіі і прозы -- 33-22-04, музыкі -- 33-21-53, тэатра, кіно і тэлебачання -- 33-21-53, выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў -- 33-24-62, навін -- 33-19-85, мастацкага афармлення -- 33-24-62; фотакарэспандэнт -- 33-24-62; бухгалтэрыя -- 26-86-40.

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛМ". Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 12.000. Нумар падпісаны 2.09.1993 г.

П 123456789101112
М 123456789101112